

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
XIII Всеукраїнської
науково-практичної конференції**

**МОДЕРНІЗАЦІЯ
ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

15 травня 2020 р.

Сєвєродонецьк
2020

Рекомендовано Вченою радою
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(протокол засідання Вченої ради №5 від 29.05.2020 р.)

Редакційна колегія:

Л. І. Павлова, кандидат політичних наук (голова),
Г. С. Агафонова, кандидат політичних наук,
О. В. Карчевська, кандидат політичних наук, відповідальний секретар

Модернізація політичної системи сучасної України: стан та перспективи розвитку : Збірник матеріалів XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 травня 2020 р.) / Ред. колегія: Л. І. Павлова (гол.), Г. С. Агафонова, О. В. Карчевська. – Северодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2020. – 97 с.

У збірнику наукових праць містяться доповіді та повідомлення науковців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів України на XIII Всеукраїнській науково-практичній конференції, яка відбулася 15 травня 2020 р.

Подано матеріали з політико-соціальних проблем, присвячені модернізації політичної системи сучасної України, її структурним елементам та актуальним питанням сьогодення, в т.ч. місця України в глобальному політичному процесі.

Збірник підготовлено кафедрою політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Бортніков В. І.,

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ІСТОРИЧНІ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗРОБЛЕННЯ ТЕОРІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Розмаїття історичного досвіду здійснення модернізації соціумів, що перебували (перебувають) на різних щаблях цивілізаційного розвитку, чи мають значні відмінності в культурі й традиціях, ставлять під сумнів можливість глобального узагальнення, визначення сталого набору інститутів, структур, правил або процедур в межах єдиної теорії, виведення загальних закономірностей тощо, які слугували б орієнтиром для усіх країн і народів. Підтвердження тому – невдалі спроби вчених у другій половині ХХ ст. розробити універсальну теорію модернізації, послуговуючись концептуальними засадами еволюціонізму.

Розробка теорії модернізації розпочалася після Другої світової війни і набула поширення у 1950–1960-х рр. Вона стала відповіддю на процеси звільнення колоній і утворення низки незалежних держав так званого третього світу (1960-й рік визнано роком Африки, коли незалежність отримало 17 колоній). У прочитаній 17 січня 2006 р. лекції «Теорії модернізації і глобалізації: хто і навіщо їх придумав?» в «Президент-готелі» (Москва) американський соціолог К. Калхун так охарактеризував засновників теорії модернізації Т. Парсонса і Е. Шилза – «це, два найвідоміших засновники цієї школи. Вони сформувалися як вчені перед Другою світовою війною. Вони служили під час війни у розвідці і в аналітичних відділах... Після війни загальна служба у Вашингтоні в бюрократичних структурах об'єднує їх, і вони починають замислюватися над тим, як після війни з перемогою Сполучених Штатів міць американської держави має бути перетворена в довготривале

панування. Місія США та інших розвинутих держав полягає у тому, щоб привести відсталі традиційні країни до сучасності» [1].

Слід наголосити, що єдиної теорії модернізації, навіть відносно 1950–1960-х рр., не існувало. Як зазначають дослідники, скоріше це був потужний інтелектуальний рух. Важливим є те, що наприкінці 1950-х рр. зійшлися в одній точці потреба американського уряду в нових теоретичних підходах, які б закріплювали позиції США в ідеологічному протистоянні з Радянським Союзом, наукові інтереси низки видатних мислителів і готовність провідних приватних фондів фінансувати дослідницькі проекти цих вчених [2, с. 5, 6].

У своєму розвитку теорія модернізації пройшла умовно три етапи: 50–60-ті, 60–70-ті й 80–90-ті рр. XX ст. Становлення теорії на першому її етапі базувалося на такому методологічному припущенні, як універсалізм. Розвиток усіх країн і народів розглядався як універсальний, такий, що рухається в одному напрямі, має однакової стадії й закономірності. Наявність національних особливостей визнавалося, однак вони вважалися другорядними. Більшість авторів теорії модернізації цього періоду виходили з ідеї технологічного детермінізму. Вони вважали, що в основі суспільного розвитку лежить прогрес в економіці і технологіях, які призводять до зростання рівня життя і вирішення соціальних проблем (У. Ростоу, Р. Арон, Д. Белл та ін.) Отже, однією із головних рис теорії модернізації першого етапу був телеологізм (рух у напрямі, що передбачає наявність наперед визначеної мети) і евроцентризм (фактично американізм). Характерною у цьому контексті є робота американського економіста, професора Масагусетського технологічного інституту У. Ростоу «П'ять стадій росту: резюме». Показово, що У. Ростоу в 1966–1969 рр. був радником з національної безпеки 36-го Президента США Л. Джонсона.

Практичний досвід країн, що ставали на шлях незалежності, довів обмеженість і суперечливість головних постулатів теорії модернізації – нібито вона виправдовує колонізацію і є уособленням західної експансії. Критики модернізації в межах «теорії залежності» дорікали, що модернізаційна теорія недостатньо враховувала специфіку досліджуваних суспільств, особливостей культури і не пояснювала механізмів, які гальмували нові інститути й відносини, що вона призводила до консервації відсталості, залежності, руйнування екологічного середовища, соціальних конфліктів і низки інших проблем.

Другий етап розвитку теорії модернізації 60–70-х рр. XX ст. характеризувався більш зваженим трактуванням процесів, що відбувалися в окремих країнах під час переходу на більш високий щабель розвитку. Враховано широкий спектр соціокультурних,

економічних і політичних чинників (зокрема, політичну культуру). Загалом багатьом працям цього періоду притаманний відхід від євроцентризму (Г. Алмонд, Р. Даль, Х. Лінц, Л. Пай, С. Хантингтон та ін.).

У другій половині 80-х рр. ХХ ст. отримала розвиток концепція «модернізація в обхід модерну», тобто концепція політичного розвитку, що базувалася на збереженні соціокультурних традицій без нав'язування чужих (західних) зразків (А. Абдель-Малек, А. Турен, С. Хантингтон, Ш. Айзенштадт та ін.). У рамках цих уявлень універсальність суспільного і політичного розвитку не заперечувалася. Водночас принцип універсалізму поєднувався з партикуляризмом, а їх органічний синтез розглядався як запорука успіху процесу модернізації, як здатний до саморозвитку процес, що залежить не лише від діяльності політичних еліт, але й, у першу чергу, від впливу об'єктивних обставин і поведінки рядових членів суспільства [2, с. 16].

Подальша еволюція теорії модернізації на третьому етапі демонструвала поширення ідеї про неприпустимість протиставлення традиції й сучасності. Розбіжність політичної практики і теорії модернізації призвело до переоцінки ідеї всезагальності прогресу в історичній еволюції; до переосмислення моделі розвитку цивілізацій, понять «сучасність» і «традиційність». Усе це разом сприяло розширенню меж дослідження і врахування впливу не лише центру на периферію, а й периферії на центр. Як наголошував С. Хантингтон у творі «Зіткнення цивілізацій», модернізація не обов'язково означає вестернізацію. Не-західні суспільства можуть модернізуватися і вже зробили це, не відмовляючись від своїх рідних культур і не переймаючи оптом усі західні цінності, інститути і практичний досвід. При цьому які б перешкоди не ставили не-західні суспільства, вони блідніють на фоні тих перешкод, які ставляться перед вестернізацією. Модернізація, навпаки, посилює ці культури і скорочує відносний вплив Заходу. На фундаментальному рівні світ стає більш сучасним й менше західним [3, с. 112].

У цьому контексте заслуговує на увагу думка сучасного німецького філософа О. Гьофе. Заперечуючи принцип універсальності західної культури в епоху глобалізації, він зауважує, якщо дотримуватися загальнолюдських інтересів, то неєвропейські культури можуть звільнитися від почуття меншовартості й натомість позитивно ідентифікуватися з модернізацією. А Захід тут постає «не як хворий на гегемонію, а лише як провідник повноцінного розвитку загальнолюдського потенціалу на користь загальнолюдських інтересів і потреб» [4, с. 31].

Отже, головне, що вдалося подолати – стереотипні уявлення про цивілізаційну місію Заходу по відношенню до інших частин світу, а також зрозуміти, що майбутнє людства полягає у гармонійному поєднанні і співіснуванні різних культур, які розвиваються за притаманними ним «траєкторіями» суспільного розвитку, а не відповідно задалегідь визначеному напрямку.

Література

1. Бокарев Ю. Теории модернизации и экономическое развитие. URL: http://www.perspektivy.info/book/teorii_modernizacii_i_ekonomicheskoe_razvitiye_2010-04-13.htm (дата звернення: 10.11.2017).
2. Ефременко Д. В., Мелешкина Е. Ю. Теория модернизации 1950–1960-х годов: современность классики: вводная статья. Концепция модернизации в зарубежной социально-политической теории 1950–1960 гг.: сб. переводов. Москва: РАН ИНИОН. С. 4–20.
3. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / пер. с англ. Т. Велимеев. Москва: АСТ, 2014. 660 с.
4. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації. Київ: ППС-2002, 2007. 436 с.

Новакова О. В.,

*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ ПРОЦЕСІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Упродовж незалежного розвитку держави, а особливо після подій Революції Гідності, українці рішуче заявили про свої євроінтеграційні прагнення, спорідненість культурних, ментальних та історичних чинників розвитку України та європейських країн. Для реалізації цих прагнень чимало здійснено у всіх сферах суспільного життя. Про це свідчить, зокрема, Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 році. В документі констатований прогрес у здійсненні реформи місцевого самоврядування, децентралізації влади та модернізації державного управління. Виконано також план дій з візової лібералізації та отримання безвізового режиму з країнами ЄС, певні позитивні зміни можна відмітити в галузі права, свободи та безпеки людини. Яскравим

прикладом тут є впровадження Єдиного державного реєстру декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації(відмиванню) доходів [1].

У той же час існує ще дуже багато невирішених питань, та й темпи реформування часто викликають нарікання, як закордонних партнерів України, так і власних громадян. Надзвичайно актуальною у цьому аспекті виглядає проблема побудови ефективних напрямків інформаційно-комунікативної взаємодії усіх суб'єктів, що зацікавлені в оптимізації процесів євроінтеграції України. Однією з форм такої взаємодії виступають саміти «Україна-ЄС», результативність яких була досліджена під час експертного опитування Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва у липні 2017 року. Констатуючи певні успіхи євроінтеграції, експерти визначили і конкретні проблеми, що відображено у таблиці 1 [2].

Таблиця 1. Перешкоди на шляху євроінтеграції України

	Варіанти відповіді	Рівень підтримки
1	Внутрішня криза ЄС, зростання впливу євроскептиків в країнах ЄС	19
2	Корупція, повільність реформування в Україні	17
3	Вплив деяких європейських держав, що негативно ставляться до вступу України в ЄС	16
4	Низький рівень економічного розвитку України	10
5	Військова агресія Росії та анексія Криму	10
6	Небажання певних країн Європи ускладнювати відносини з Росією	10
7	Низький рівень добробуту населення України	3
8	Непослідовність дій деяких українських керівників	3
9	Недостатня захищеність демократичних цінностей та права людини в Україні	1

Ґрунтуючись на даних таблиці можна виділити три основні блоки проблем, що гальмують євроінтеграційні процеси в Україні:

- відцентрові тенденції в ЄС, підсилення правих популістів, що пропагують євроскептицизм, побоювання в деяких країнах підсилення України або ставлення до неї, як до ненадійного партнера;
- внутрішні проблеми нашої країни, повільний темп реформ, корупція, зuboжіння населення;
- різко негативне ставлення Росії до євроінтеграційних прагнень України, що вилилося навіть у анексію Криму та військову агресію на Донбасі.

Саме таке структурування проблем повинно визначати стратегію подальшого розвитку України, її внутрішньої та зовнішньої політики. За експертною оцінкою можна виділити такі пріоритети євроінтеграції, що розміщені у таблиці 2 [2].

Таблиця 2. Пріоритетні завдання України на шляху євроінтеграції

№	Варіанти відповіді	Рівень підтримки
1.	Реалізувати положення Угоди про Асоціацію, підвищити відповідальність за її виконання та дотримання	13
2.	Завершити процес створення Антикорупційного суду, продовжувати системну боротьбу з корупцією	13
3.	Провести судову реформу та підсилити верховенство права	10
4.	Провести системні соціально-економічні реформи, особливо медичну	9
5.	Забезпечити відповідність українського законодавства та норм до європейських	7
6.	Здійснювати роз'яснювальну інформаційну кампанію стосовно Угоди про Асоціацію з ЄС в Україні та стратегічних цілей України в країнах Європи	6
7.	Забезпечити стабільний розвиток економіки	6
8.	Створювати сприятливі політико-правові умови для європейських інвестицій	5
9.	Активно розвивати торгівлю з ЄС, зменшувати митні та інші обмеження	4
10.	Просування до енергетичної інтеграції з ЄС	2

Аналіз даних таблиць 1 та 2 дозволяє виявити певну кореляцію проблем та завдань України у розвитку євроінтеграції. Так, серед перспективних завдань перші позиції займає внутрішнє реформування країни у соціально-економічній галузі (5 позицій), політико-правовій (3 позиції). Більшість експертів також відмітили важливість інституційної відповідальності та ефективності щодо виконання Угоди про Асоціацію, здійснення інформаційно-комунікативних заходів стосовно цілей та виконання Угоди про Асоціацію, як серед українських громадян, так і в країнах ЄС.

Література

1. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 році. Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції за підтримки Представництва ЄС в Україні та проекту Association 4U. URL: http://eu-ua.org/sites/default/files/imce/layout_16_02_final.pdf (дата звернення 5.03.2018)

2. Саміти «Україна-ЄС», «Україна-НАТО» – що далі? Опитування Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва з 17 по 25 липня 2017 року. URL: <http://dif.org.ua/article/samiti-ukraina-es-ukraina-nato-shcho-dali> (дата звернення 10.03.2018)

Карчевська О. В.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ: НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ

В умовах розвитку демократії та зміцнення політико-правової культури суспільства вибори відіграють важливу роль. Саме регулярність виборів, як сталого інституціонального інструменту, технології, що супроводжують цей процес та політичні платформи, які пропонуються політичним класом для ухвалення суспільству – є визначальним чинником подальшого розвитку та лакмусом для виявлення імітації демократичних процесів у цілому.

Українське сьогодення складається з того, що країна має військовий конфлікт, анексовано частину території, слабка економіка до якої додається і велика соціальна напруга, катастрофічно низька довіра

до державних інституцій з боку суспільства та високий рівень сегментованості інтересів регіональних еліт.

Усуненню цієї ситуації може сприяти формування такої політичної траєкторії розвитку держави, яка використає сильні сторони та можливості нашої держави та включатиме мінімізацію загроз та викликів, що наразі постали перед Україною. Сприяти формуванню такого політичного порядку може тільки ефективна політична еліта, котра отримує легітимність через демократичні процедури.

Інститут демократичних виборів виступає не тільки критерієм законності і правомірності дій у виборчій сфері, а слугує свідченням укоріненості цінностей та механізмів демократії в усі системи функціонування держави починаючи від громадянського суспільства до публічної влади.

Міжнародні партнери відмічають поступове збільшення індексу демократичності виборів в Україні, значних успіхів було досягнуто після революційних подій, що спонукали поступові зміни політичного курсу в бік відкритості та партнерства між владою та суспільством, забезпечили впровадження новітніх інструментів та послідовний перехід до практики цивілізованої політичної конкуренції.

Парламентські та президентські перегони 2019 року продемонстрували світу спроможність України не лише комбінувати вітчизняний та західний досвід проведення виборів, а й генерувати інноваційні підходи виборчої конкуренції. Минулорічні кампанії характеризуються безпрецедентною кількістю кандидатів, наявністю позасистемних політиків, складністю в прогнозуванні фіналістів до першого туру й у цілому загальною непередбачуваністю.

Поряд із старими методами ведення кампанії більшою ефективністю позначилися нові технології базовані на емоціях та технологіях обробки великих даних. Як слушно зауважує директор політичних програм Інституту Горшеніна Євген Курмашов: «У ситуації загальної втоми від традиційних політичних еліт та відповідно методів, які вони використовують, мають запит нові форми. Ця кампанія була інноваційною тим, що зросла роль креативу нестандартних підходів» [1].

Нові технології зіткнулися з традиційними практиками, але результати виборів довели, що ефективнішими виявилися саме нові інструменти. Виборчі кампанії набули динамізму і трансформувалися в шоу з елементами політичного маркетингу. Як стверджують експерти – емоційність останньої виборчої кампанії ще в більшому масштабі залучило громадян у політику. Такі виборчі елементи як «френдоцид» в соціальних мережах, високий рівень поляризації, глибока емоційна

залученість громадян у передвиборчий процес стали наслідками широкого використання інформаційно-політичних технологій.

Перемогу на виборах у США Д. Трампа, результати референдумів у Великій Британії та Каталонії пов'язують з реалізацією інструменту «великих даних». В Україні ці інструменти також активно задіяні у виборчих кампаніях. Якщо ви маєте доступ до даних 35 млн українців, ви можете впливати на їхні думки. Ця величезна маса людей розподіляється в групи по 100 – 300 чоловік, яких об'єднує певний профіль. Наприклад, профіль студента, який любить подорожувати, вірить у демократичні сили і любить Європу. Другий профіль створюється на старшу людину, яка має сім'ю, роботу, певні політичні погляди. Ці профілі розміщуються в різні групи. Мова не йде про соціальні групи. Далі, команда журналістів пише цикл матеріалів, зокрема й фейкових, здатних оперувати інтересами цих груп, формуючи потрібну думку. Якщо знати, про що думають люди, про їхні вподобання, можна приймати навіть потрібні закони, які підтримає більшість. Це дає політикам реальну можливість здобувати владу, володарювати якомога довше і йти на вибори з тими слоганами, які будуть резонувати із суспільством [2]. Тому сьогодні серед політтехнологів багато критиків, що виступають проти розгортання цієї технології в контексті національних виборів.

Дослідження «Зд профілів кандидатів у президенти», що проводилося соціологічною компанією «Центр прикладних досліджень» виявило цікаві факти. Так, за даними дослідження, помітною тенденцією є «омолодження» інтересу до політики – найбільш активною електоральною групою разом з пенсіонерами стає група 35-44 роки. Досліджено, що Інтернет як спосіб отримання політичних новин уперше наздогнав телевізор. При цьому Фейсбук як джерело отримання новин обігнало традиційні онлайн ЗМІ. Так, з Фейсбука інформацію отримують 49% виборців, а з онлайн ЗМІ 43,5%. Популярність Фейсбука чітко корелюють з таким джерелом інформації, як друзі/знайомі – від них інформацію отримують 48,6% виборців. Соціологічні результати свідчать про підвищення ролі неформальної комунікації. Особливо помітні зміни у соціальній групі до 35 років, де Інтернет займає упевнене перше місце як канал отримання новин про політику, причому найбільш затребуваними визначено соціальні мережі [3]. Такі зміни засвідчує і керівник діджитал-напряму Зекоманди та засновник агентства, котре займається просуванням бізнесу у соцмережах – Михайло Федоров. Розподіл Інтернет аудиторії сформовано так: читачами у Telegram є інтелектуальна молодь із сфери ІТ, маркетингу, діджитал віком до 28 років; у Facebook – користувачі

переважно 35-55 років; Instagram – «наймолодша» соцмережа, її користувачам переважно 18-35 років.

Неуспіх старих політиків у нових медіа був обумовлений тим, що вони через телебачення намагалися звертатися до аудиторії соцмереж. Тоді як лідери виборчих перегонів налаштовували канали Інтернет-комунікації в соцмережах, адаптуючись до нового простору ведення політичних дискусій. Цими каналами стали – Facebook, Twitter в Instagram та Telegram. Як зазначає М. Федоров, коли дизайнери обирали бренд (білі літери ЗЕ на зеленому фоні), орієнтувалися на те, щоб його було зручно намалювати в Instagram.

Соціальні мережі у своїй більшості є ресурсом отримання інформації високого рівня довіри (думка друзів, однодумців, новинна стрічка). Вони ідеально підходять для політичного орієнтування аудиторії без чітко визначених політичних поглядів. Мережа дозволяє проводити цільові рекламні кампанії, спрямовані саме на певну аудиторію в залежності від демографічних, географічних критеріїв, а також особистісних характеристик. Сьогодні, по співвідношенню фінансових витрат і одержуваного результату, Фейсбук визнано одним з найбільш ефективних каналів комунікації з електоральним середовищем.

Ще одним найефективнішим інструментом українських виборів 2019 року стало таргетування аудиторії – реклама для вузької групи користувачів. Соціальні мережі дозволяють більш-менш чітко визначити мотивацію певної аудиторії, враховуючи переваги і інтереси, проблеми і питання, які цікавлять. Таким чином, можна виділити конкретні групи для таргетированої реклами, з врахуванням особистісних компонентів, мотивів поведінки, життєвих цінностей, поведінкових установок і навіть віросповідання [4].

Цей інструмент зручний через можливості сегментування аудиторії шляхом зчитування інформації, наприклад, за геолокацією, яка дозволяє охопити населення визначеного району міста, всього міста, району, області або всієї країни; за допомогою бази мобільних телефонів та електронних адрес існує можливість таргетування певних аудиторій.

Основним мотиваційним джерелом використання цього інструменту фахівці вважають: розповсюдження загальних новин про кандидата, створення об'єктивного інформаційного фону політичної кампанії, котрий налаштовується в залежності від уподобань аудиторії; створення власних новин, меседжів, інформаційних приводів під конкретну категорію аудиторії. Наприклад, замовляючи рекламу просування постів, команда ЗЕ використовувала конкретні меседжі для певної аудиторії. Так, потенційним виборцям до 24 років показували

обіцянки про «зведення всього функціонування держави до розмірів смартфона», а користувачам 55+ – про «перехід від солідарної до накопичувальної пенсійної системи». Іноді реклама поширювалася і на більш вузьку аудиторію – студентів одного університету чи міста.

Політична реклама і піар-комунікації в інтернеті під час виборів можуть програвати традиційним медіа в розмірі аудиторії. Проте вони мають іншу серйозну перевагу – максимально таргетують повідомлення залежно від віку, статі, регіону проживання, політичних переконань, рівня доходів і багатьох інших факторів, які невідомі широкому загалу, але їх знають фахівці спеціалізованих компаній. Соцмережі все ще утверджуються в українській політиці як засіб спілкування, та справжню революцію експерти з комунікацій пророкують у наступному політичному сезоні.

Політична реклама, Інтернет-технології, пропаганда, скандали складають єдиний інформаційно-комунікативний комплекс «передвиборчого піару», що впливає на характер, напрямки і зміст системної трансформації. В політичній дійсності вона має реальні наслідки – від розвитку та вдосконалення держави до втрати національної суб'єктності.

Мережеві технології продукують багато різних можливостей, наприклад, можливість швидко реагувати на різні ситуації і, якщо необхідно, консолідуватися. Але вони й формують ілюзії, зокрема небезпечні. Якщо ілюзія присутності в житті іншої людини загрожує якості відносин, то ілюзія свободи може зруйнувати основи вибору і навичку осмислення інформації для прийняття зважених рішень.

Однією з найближчих перспектив для України, вочевидь, стане запровадження електронних виборів, тому вже сьогодні науковцям та експертам слід ретельно вивчати досвід Британії, Іспанії, Фінляндії та США з метою підготовки рекомендацій щодо обрання моделі, удосконалення виборчого законодавства, захисту персональних даних та кібербезпеки в цілому. Першочерговими завданнями, що потребують вирішення мають стати: підвищення прозорості та ефективності передачі та опрацювання даних; розроблення державного механізму ідентифікації особи; підвищення обізнаності громадян про їх можливості шляхом використання е-послуг, стимулювання зворотного зв'язку, що поступово підвищить інформаційну обізнаність суспільства та його довіру до влади.

Література

1. Буцко Д., Соловей І. Телевізор VS соцмережі: як нові технології утверджуються в політиці [Електронний ресурс] / Буцко Д., Соловей І. – Від

02.05.2019 р. – Режим доступу до статті: https://ukr.lb.ua/news/2019/05/02/425926_televizor_vs_sotsmerezhi_yak_novi.html/.

2. Рожко І. Big data: нові можливості чи загроза приватності? [Електронний ресурс] / Ірина Рожко. – Режим доступу до статті: <http://c4u.org.ua/big-data-novi-mozhlyvosti-chy-zagroza-pryvattnosti/>.

3. Щедрін Ю. Вибори 2019 – нові тренди [Електронний ресурс] / Юрій Щедрін // Українська правда. – Від 01.03.2019 р. – Режим доступу до статті : <https://www.prawda.com.ua/columns/2019/03/1/7207999/>.

4. Буцко Д., Соловей І. Телевізор VS соцмережі: як нові технології утверджуються в політиці [Електронний ресурс] / Буцко Д., Соловей І. – Від 02.05.2019 р. – Режим доступу до статті: https://ukr.lb.ua/news/2019/05/02/425926_televizor_vs_sotsmerezhi_yak_novi.html.

Павлова Л. І.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Дала*

УКРАЇНА У СФЕРІ НОВИХ БЕЗПЕКОВИХ ЗАГРОЗ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У сучасному світі глобалізація є головною тенденцією розвитку міжнародних відносин. Цей процес всесвітньої інтеграції та уніфікації, що призводить до зростання взаємозалежності країн та регіонів, спричиняє як позитивні економічні наслідки, бурхливий розвиток інформаційних технологій та поширення демократичних цінностей так має серйозні загрози.

Не лише посилюється розрив між багатими та бідними державами, загострюються соціально-економічні, соціально-політичні, етнокультурні суперечності усередині країн, також негативні наслідки цього явища швидко перетинають кордони держав та охоплюють цілі регіони. Процес глобалізації хоч і значно розширює межі співробітництва країн, але й генерує поряд із традиційними нові виклики для них у вигляді нелегального поширення наркотиків та зброї, неконтрольованої міграції, міжнародного тероризму, інформаційних війн і т.д. Нинішні безпекові загрози мають тенденцію перетворюватися на транснаціональні, а загрози економічного та екологічного характеру є глобальними за своєю природою.

Україна є відкритою для сучасного світу та інтегрована в глобальні економічні та політичні процеси. Але, відстаючи від економічно

розвинутих країн, вона водночас більш чутлива до глобалізаційних загроз та потребує посилення національної безпеки у боротьбі з ними. Не всі глобалізаційні виклики та загрози мають однакове значення для нашої держави, багато проблем не мають зв'язку із процесами глобалізації. Нелегальна міграція, міжнародний тероризм для України мають значення лише як потенційні загрози. Такі зовнішні загрози, розташовані за межами держави, як посягання на державний суверенітет країни та її територіальну цілісність, територіальні претензії з боку інших держав, розвідувально-підривна діяльність іноземних спеціальних служб наразі є більш актуальними для України. Саме «мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно-визнаного державного кордону» є ключовим пунктом в Стратегії національної безпеки України [1].

Стратегія національної безпеки України чітко визначає два блоки загроз: зовнішній і внутрішній. Зовнішня загроза – агресивна політика Російської Федерації. Внутрішніми загрозами національній безпеці названо неефективність системи забезпечення національної безпеки; корупція та неефективна система державного управління; економічна криза і виснаження фінансових ресурсів держави; зниження рівня життя населення; енергетичні, інформаційні, екологічні загрози та техногенна безпека. Формуються ризики для подальшого економічного зростання та національної безпеки України: критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях господарського комплексу, низький технологічний рівень та низька інноваційна спроможність економіки, поширення корупції, хабарництва в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності, «тінізація» національної економіки. Через економічні проблеми Україна в 2019 році втратила дві позиції в Індексі глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI) Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) й опустилася на 85-те місце з 141 країни порівняно з 2018 роком [2].

Основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України серед інших перераховані: наслідки світової фінансово-економічної кризи; нелегальна міграція; злочинна діяльність проти миру і безпеки людства, насамперед поширення міжнародного тероризму; можливість незаконного ввезення в країну зброї, боєприпасів, вибухових речовин і засобів масового ураження, радіоактивних і наркотичних засобів; високий рівень іноземної присутності в суспільно-політичній та інформаційній сферах. Всі ці загрози мають тісний зв'язок між собою. Нелегальні міграційні процеси супроводжуються поширенням тероризму, контрабандної діяльності, торгівлею людьми,

кіберзагрозою, міжнародною організованою злочинністю. Всі вони є наслідками інтеграції України у світові політичні та економічні процеси, її відкритості та потребують спільних з іншими державами дій щодо їх запобігання.

Однією із суттєвих ознак сучасного безпекового середовища держав є відсутність чіткої межі між внутрішніми та зовнішніми загрозами. Наприклад, діяльність міжнародних злочинних угруповань та терористичних організацій на території України, політична нестабільність, сепаратизм за формою вияву є внутрішніми, але за джерелами виникнення є більше зовнішніми та мають сильну зовнішню підтримку.

На нашу думку, для протидії загрозам національної безпеки України, які виникають в умовах глобалізації, необхідно посилювати участь держави у механізмах колективної безпеки в межах міжнародних безпекових організацій з активним використанням глобальних форматів – міжнародних організацій, насамперед ООН, «Групи двадцяти», «Групи семи»; продовжувати процеси реформування економіки та поглиблювати співпрацю з Європейським Союзом; удосконалювати державну міграційну політику тощо.

Література

1. Стратегія національної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
2. Global Competitiveness Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

Секція 1

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Агафонова Г. С.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Розвиток громадянського суспільства в Україні за останні роки характеризується такими тенденціями: з одного боку, громадянське суспільство розвивалося як незалежний й потужний чинник суспільного поступу; з іншого – держава намагалася співпрацювати з громадянським суспільством, формуючи його «зверху». Для цього були ухвалені закони та нормативні акти, які визначали інституціональні «правила гри». Початок був покладений затвердженням у 2012 р. «Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» та Плану першочергових заходів з її реалізації.

Дослідження механізмів самоорганізації громадянського суспільства, визначення етапів, виявлення специфіки української моделі інституціоналізації громадянського суспільства представляються винятково актуальними в аспекті підвищення ефективності функціонування держави та механізмів її зв'язку з громадянським суспільством, її зміцнення як гаранта демократичного політичного режиму й забезпечення прав і свобод людини.

Визначаючи чинники впливу інститутів громадянського суспільства на функціонування політичної системи, слід відзначити, що метою діяльності інститутів громадянського суспільства, в першу чергу, є реалізація представництва в суспільстві інтересів усіх верств

населення. І хоча громадянське суспільство є відносно самостійним об'єктом, але воно тісно пов'язане із державною владою. Взаємодія громадянського суспільства та держави складається з двох взаємовідповідальних впливів: держави на громадянське суспільство та громадянського суспільства на державу. Показником дієвості громадянського суспільства в державі є розвиток політичної свідомості громадян, політичної культури, співпраці з гілками влади та інше.

Громадянське суспільство впливає на функціонування політичної системи, виконуючи такі свої функції:

- артикуляції і агрегації потреб та інтересів членів громадських об'єднань;
- вплив на правотворчий процес (конституційний, законодавчий, статутний);
- вплив на процес ухвалення політичних рішень;
- захист прав та свобод своїх членів громадських організацій та інших соціальних категорій;
- сприяння формуванню політичної нації та її консолідації;
- громадський контроль над політико-владними та адміністративними інститутами;
- сприяння публічній та відкритій комунікації між суб'єктами громадянського суспільства і політичними адміністративними правовими та військово-силовими інститутами.

Тобто сутність взаємодії між політико-владними інститутами і інститутами громадянського суспільства полягає в тому, що, з одного боку, перші створюють належні правові та фінансові умови для розвитку громадянського сектору, а він, у свою чергу, спонукає політичну владу не виходити за межі правового поля і ухвалювати рішення вигідні з позиції громадських та національних інтересів.

Розглядаючи інституційні бар'єри процесу самоорганізації громадянського суспільства в Україні, можна зробити висновок, що правове середовище для розвитку громадянського суспільства в Україні не можна вважати сприятливим. Процедури реєстрації інститутів громадянського суспільства створюють штучні бар'єри для громадської активності. Відсутні ефективні стимули для діяльності інститутів громадянського суспільства та їхньої підтримки з боку фізичних та юридичних осіб. Доступ до державної фінансової підтримки має лише незначний відсоток організацій. Інститути громадянського суспільства загалом недостатньо залучені до здійснення заходів для вирішення завдань державної політики та практично не залучені до надання гарантованих державою соціальних послуг.

Несприятливе правове середовище для розвитку громадянського суспільства полягає у встановленні чинним законодавством штучних

бар'єрів для створення та діяльності інститутів громадянського суспільства. Система державної фінансової підтримки інститутів громадянського суспільства не забезпечує реалізацію завдань державної (регіональної) політики, а потенціал інститутів громадянського суспільства щодо надання державі консультативних послуг та гарантованих державою соціальних послуг населенню не використовується. Механізми участі громадськості у формуванні та реалізації політики на усіх рівнях не забезпечують ефективного залучення громадян. Тому метою державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства має стати створення сприятливого середовища для подальшого розвитку громадянського суспільства на основі моделі консультативної демократії.

Визначаючи місце громадянських ініціатив як механізму самоорганізації громадянського суспільства України, робимо висновок, що за роки незалежності в Україні активно відбувається процес формування та державної реєстрації громадських об'єднань, а довіра до ОГС серед населення України останніми роками, в цілому, поступово зростала. Основними формами активності громадських організацій в сучасній Україні є такі: проведення мітингів, демонстрацій; лекцій, зустрічей, з'їздів, конференцій, зборів, семінарів, виставок; організація заходів спортивного, оздоровчого спрямування та із збору коштів; влаштування святкувань, присвячених відзначенню державних та міських свят тощо.

Унікальною платформою для консолідації різних груп суб'єктів на основі спільності їх інтересів є соціальні мережі. Вони сприяють структуризації комунікативного простору, створенню віртуальних співтовариств, які часто на практиці перетворюються на громадські об'єднання. А громадським інституціям дають можливість поширювати свої ідеї, залучати до своїх лав нових членів та координувати їх дії. Практика реалізації громадських ініціатив через соціальні мережі продемонструвала, що віртуальний комунікативний простір є сприятливим середовищем формування громадянської ідентичності і має потужний потенціал суспільної самоорганізації.

Значна активізація волонтерського руху в країні спостерігається під час Євромайдану і з початком антитерористичної операції на території Луганської та Донецької областей. Саме волонтерство є однією із найбільш виразніших форм вітчизняних громадянських ініціатив, яке здійснюється в різних сферах суспільного життя та може мати різні мотиви.

Розкриваючи шляхи вдосконалення процесу самоорганізації громадянського суспільства в сучасній Україні в контексті подальшої розбудови демократії, можна підсумувати, що громадянське суспільство

розвивається в умовах правової держави й є базою для неї. Рівновага між громадянським суспільством і державою є важливим фактором стабільного демократичного розвитку, а порушення її веде до гіпертрофії владних структур, відчуженості й політичного безсилля народу. Воно потребує і створює передумови для децентралізації державної влади шляхом передачі значної частини функцій державних органів органам самоврядування. Для успішного функціонування і розвитку громадянського суспільства необхідною є наявність розвинутої соціальної структури, в якій мають знайти своє відображення різноманітні форми власності, інтереси людей, груп і прошарків населення, і яка також повинна мати розвинуті горизонтальні зв'язки. Громадянському суспільству притаманний високий рівень розвитку особистості – в соціальному, інтелектуальному і психологічному аспектах, притаманна їй внутрішня свобода і здатність активно підключатися до різноманітних сфер діяльності.

За роки незалежності в Україні склалась мережа громадських інститутів, завдяки яким суспільне життя набуло рис громадянського суспільства, рис, які істотно відрізняють його від життя за часів існування СРСР. Формально існує правове поле, необхідне для захисту прав особи та для її добровільної участі у вирішенні громадських справ, проте воно вимагає розширення та вдосконалення.

Процеси інституалізації громадянського суспільства в Україні розглядаються через аналіз кількох складових суспільно-політичного розвитку держави, а саме визначення історичних передумов процесів демократизації, формування основ конституційного ладу, розвиток системи політичних партій та громадських організацій, становлення системи державного управління та місцевого самоврядування.

Перебіг цих процесів в Україні відбувається по-перше, із суттєвими викривленнями (на відміну від інших країн Центрально-Східної Європи), по-друге, є незавершеними до цього часу. Значною мірою це зумовлено функціонуванням у політичному просторі України фінансово-політичних груп впливу, яким не вигідно існування розвинутого громадянського суспільства.

Отже, висновки щодо становлення інститутів громадянського суспільства в Україні неоднозначні: з одного боку, маємо значні здобутки в становленні громадського сектора, зростанні громадської зацікавленості й ініціативи, але з іншого – є й чимало перешкод, гальмівних чинників, що стримують формування функціонально дієздатного громадянського суспільства.

Якщо судити за темпами щорічного зростання кількості зареєстрованих громадських організацій, то можна сказати, що основний структурний елемент громадянського суспільства –

громадський сектор – успішно розвивається, але на його формування в Україні впливають проблеми, що лежать у політико-правовій і культурно-духовній сферах. Кризові явища в цих сферах вимагають від суспільства і державної влади вживання невідкладних заходів з якнайшвидшого вдосконалення пакета законодавчих актів, які забезпечать правову складову діяльності інститутів громадянського суспільства, створення сприятливих умов для розвитку середнього класу, а також сприятимуть відродженню морально-ціннісних принципів гуманізму і всебічного духовного розвитку особистості.

Балацька О. Б.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ТРАКТУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ РОЛІ ПОЛІТИЧНОГО НАСИЛЛЯ В ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТОЛІТТЯ

Серед політичних учень другої половини XIX ст. найбільшою мірою проблема політичного насилля, його суспільно-політична роль розкривається в теоріях насилля та марксистському вченні.

Одним із перших представників теорії насилля був польсько-австрійський соціолог Людвіг Гумплович. Політичному насиллю він надавав статус соціального закону. Протягом всієї людської історії сильні племена завойовували і пригнічували слабкі. Для закріплення пануючого становища та організації економічної експлуатації переможці створювали спеціальні структури, які згодом еволюціонували у державу. За словами вченого, «історія не подає нам жодного прикладу, де б держава виникала не за допомогою акту насильства, а як-небудь інакше» [1, с. 47].

Погляди Л. Гумпловича мали соціал-дарвіністський характер. Еволюцію суспільства він розумів як «безперервну боротьбу, що регулюється вищим законом пристосування», у результаті якої виживають «елементи», які пристосувалися краще, а ті, хто «чинив опір» та не пристосувався «вилучаються у більш-менш насильницький спосіб» [3, с. 65].

Після утворення держави насилля залишається основним фактором політичного процесу, адже головним напрямком державного

розвитку є завоювання. Насилля характеризує і внутрішньополітичні процеси, в яких пануючий клас прагне до посилення експлуатації та поневолення, а пригноблені класи намагаються чинити опір та послабити свою залежність. З огляду на це, державу Л. Гумплович визначав як організацію або «сукупність установ, що мають на меті панування одних над іншими, а саме меншості над більшістю» [2, с. 182].

Подібні погляди на проблему утворення держави висловлював німецький географ і соціолог, один із засновників геополітики Фрідріх Ратцель. Хоча Ф. Ратцель представляв іншу теорію походження держави – «органічну», він також відводив політичному насиллю велику роль у державотворчих процесах. За його словами, «неминучість боротьби між людьми є великим, настійним фактом» [8, с. 172]. І державний лад виникає завдяки цій боротьбі.

Ф. Ратцель підкреслював базову культурну протилежність між землеробськими і скотарськими племенами. Поєднання цих протилежних начал складає основу державотворчих процесів. Землеробські племена взагалі не здатні утворити державу власними силами. Для цього їм необхідно відчутти на собі зовнішній агресивний, але творчий вплив кочовиків-завойовників, у войовничому характері яких «лежить велика державотворча сила...» [9, с. 396].

Німецький філософ та економіст Карл Каутський, на відміну від марксистів, заперечував можливість виникнення держави на основі первісної демократії через внутрішні соціально-економічні чинники. Навпаки, за його словами, первісний лад був «непереборною греблею, яка затримувала будь-який суспільний розвиток у напрямку утворення класів...» [4, с. 77]. Провідним чинником виникнення перших держав і класів стали завойовницькі війни. Держава виникає тільки там, де підґрунтям для неї виступають землеробські осілі народи. Подібний процес неможливий, якщо кочовики намагаються підкорити мисливців або пастухів. Процес класоутворення завжди супроводжується експлуатацією. Отже, класи – це «продукт війни», адже «...перші класи й держава утворюються з племен, що спаяні один з одним актом завоювання...» [4, с. 78].

Велику роль політичному насиллю як потужному державотворчому фактору відводив німецький соціолог Франц Оппенгеймер. Учений ототожнював «політичні засоби» досягнення цілей та реалізації інтересів з насиллям, експлуатацією, пограбуванням, привласненням продуктів чужої праці. Їм Ф. Оппенгеймер протиставляв «економічні засоби», що пов'язані з використанням власної праці та рівноцінним обміном. Уся історія людства від первісних часів до

сучасності, на його думку, – це постійна конкуренція між політикою та економікою [13].

Згідно з теорією Ф. Оппенгеймера, племена пастухів-скотарів були головними суб'єктами агресивного насилля, яке у результаті призвело до появи державних утворень. Вони витиснули племена мисливців з їхніх територій та підпорядкували землеробів, які не мали змоги відкочувати. Політичне насилля сильного над слабким є фундаментальною основою цивілізації та зумовлює ранні державотворчі процеси.

Марксисти, так само, як представники теорії насилля, надавали великого значення насиллю як чиннику, що впливає на суспільний процес. Однак водночас їхні погляди суттєво різняться. Критиці теорії насилля присвячена відома праця Фрідріха Енгельса «Анти-Дюрінг. Переворот у науці, зроблений паном Євгеном Дюрінгом». Згідно з концепцією Є. Дюрінга, насилля – це «основа матерії», єдине джерело власності. Він пояснював виникнення класів, відносин панування і підкорення через насилля. Насилля у вченні Ф. Енгельса – лише засіб, тоді як метою є придбання економічних благ. Джерело власності – це праця. Насилля не може нічого утворити. У процесі виникнення приватної власності «насилля не грає ...ніякої ролі» [10, с. 162]. Воно може лише відчужувати те, що вже створено. Власність з'являється у результаті внутрішніх економічних причин.

Ф. Енгельс наголошував на великому значенні насилля як силового ресурсу влади. У роботі «Роль насилля в історії» він розкрив провідну роль політичного насилля у процесі об'єднання Німеччини Отто фон Бісмарком. Однак Ф. Енгельс водночас зазначив, що «політика крові і заліза» має лише тимчасовий успіх і «зрештою повинна потерпіти крах» [12, с. 419].

У політичних суспільствах насилля лежить в основі публічної влади. Публічна влада посилюється завдяки класовій боротьбі, конкуренції завоювань, зростанню чисельності населення і розширенню державних територій. На відміну від авторитету органів родового суспільства авторитет публічної влади та її носіїв тримається на насиллі. Отже, держава, що виникла із суспільства, тепер стає над ним і все більше відчужується від нього. Вона стала «сполучною силою цивілізованого суспільства...», яке в усі типові періоди є державою виключно пануючого класу і в усіх випадках залишається по суті машиною для придушення пригніченого класу, що експлуатується» [11, с. 692].

Значну роль насиллю у процесі суспільного розвитку відводив Карл Маркс. Насилля становить внутрішній зміст політичної влади і виступає головним її знаряддям. Політичну, зокрема, державну владу К.

Маркс визначав як «концентроване і організоване суспільне насилля», «організоване насилля одного класу для придушення іншого» [6, с. 761; 7, с. 447]. Пануючий клас будь-якого експлуататорського суспільства має єдину економічну мету – збереження поневолення трудящих мас, привласнення результатів їхньої праці. А головним засобом підтримання такого порядку є насилля.

За республіканської форми правління гнобительський характер державної влади є більш вираженим, ніж за монархічної. К. Маркс характеризував парламентську республіку як «найбільш жорстку форму класового панування»: «...це не тільки царство терору пануючого класу: державна влада стає в її руках відкрито визнаним знаряддям громадянської війни...» [5, с. 615, 614]. Адже, при монархічному режимі опозиційна частина пануючого класу під час політичної боротьби змушена залучати на свій бік народні маси. Тоді як «у анонімному царстві республіки» насилля пануючого класу спрямоване безпосередньо проти народу.

Насилля у вченні К. Маркса є одним із ключових елементів суспільно-політичного процесу і виконує декілька важливих суспільних функцій. В експлуататорських суспільствах воно виступає інструментом панування одного класу над іншим і є головним знаряддям пригнічення трудящих. Однак насилля також є головним засобом революційних перетворень, необхідним інструментом прогресивних змін. За відомим висловом К. Маркса, «насилля є повитухою будь-якого старого суспільства, коли воно вагітне новим» [6, с. 761]. На шляху до побудови комуністичного суспільства таке прогресивне насилля реалізується через революційну диктатуру пролетаріату.

Отже, як у теоріях насилля, так і в марксизмі політичному насиллю як чиннику суспільно-політичних процесів відводилася вагома роль. Однак на відміну від прихильників теорії насилля марксистки виступали проти абсолютизації його державотворчої функції, жорстко критикували розуміння акту завоювання як основного фактору утворення держав. Водночас, хоча головну роль у державотворенні марксистки відводили економічним факторам, державна влада у їхньому вченні виступала концентрованим політичним насиллям, що може реалізуватися у двох вимірах – або як засіб підтримання економічної експлуатації або як знаряддя побудови нового суспільства.

Література

1. Гумплович Л. Общее учение о государстве / пер. с нем. СПб.: Тип. товарищества «Общественная польза», 1910. 516 с.
2. Гумплович Л. Основания социологии / пер. с нем. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. 368 с.

3. Гумплович Л. Социология и политика / пер. с нем. М.: Типо-литогр. Д. А. Бонч-Бруевича, 1895. 124 с.
4. Каутский К. Материалистическое понимание истории: 2 т. / пер. с нем. М.-Л.: Гос. социально-экономическое изд-во, 1931–. – Т. 2. 1931. 851 с.
5. Маркс К. Второй набросок «Гражданской войны во Франции» // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения: [в 39 т.]. М.: Гос. изд-во политической лит., 1960. Т. 17. С. 578–616.
6. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Т. 1. Кн. 1: Процесс производства капитала // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения: [в 39 т.]. М.: Гос. изд-во политической лит., 1960. Т. 23. 907 с.
7. Маркс К. Манифест Коммунистической партии // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения: [в 39 т.]. М.: Гос. изд-во политической лит., 1955. Т. 4. С. 419–459.
8. Ратцель Ф. Народоведение (Антропогеография) // Классика геополитики, XIX век. М.: ООО «Изд-во АСТ», 2003. С. 53–182.
9. Ратцель Ф. Народоведение: в 2 т. / пер. с нем. СПб.: Книгоиздательское товарищество «Просвещение», 1904–. – Т. 2. 1904. 877 с.
10. Энгельс Ф. Анти-Дюринг. Переворот в науке, произведенный господином Евгением Дюрингом. М.: Политиздат, 1988. 482 с.
11. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства (в связи с исследованиями Льюиса Г. Моргана) // Энгельс Ф. О военном искусстве. О теории насилия. М.: Изд-во «Эксмо»; СПб.: Terra Fantastica, 2003. С. 507–694.
12. Энгельс Ф. Роль насилия в истории // Энгельс Ф. О военном искусстве. О теории насилия. М.: Изд-во «Эксмо»; СПб.: Terra Fantastica, 2003. С. 419–493.
13. Oppenheimer F. The State // Online-Bibliothek: [site] URL: http://www.franz-oppenheimer.de/state1.htm#I_d.

Божко П. А.,

*Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна*

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У літературі виділяють три основні підходи, які прагнуть обґрунтувати способи моделювання та втілення інституційних новацій, результатом яких було б еластичне інституційне середовище яке, в свою чергу, необхідне для успішної модернізації.

Перший підхід акцентує радикальність і швидкість інституціональних змін. На етапі зародження інституту можна

прискореними темпами перебудувати інституційну структуру суспільства, якщо проявити політичну волю і підійти до справи раціонально, відібравши найбільш ефективні інституціональні зразки в передових країнах. Цей варіант орієнтується на досягнення певного результату, але залишається проблема врахування неформальних інститутів.

Для запозичення можуть бути придатні: 1) інститути у вигляді теоретичної моделі, відтворені потім на практиці; 2) інститути, що існували раніше і відтворені на сучасному етапі; 3) інститути, запозичені в інших країнах. Успішність імпорту інститутів пов'язана з конвергенцією панівних в країні-імпортері неформальних і формальних правил, на основі яких функціонує імпортований інститут (Мэннинг, Парисом 2003).

Другий підхід базується на позиції, відповідно до якої швидких інституційних змін слід уникати. Його прихильники стверджують, що повільна зміність або навіть незмінність інституційної структури роблять стійким і прогнозованим розвиток країни. Виникаючі неформальні практики поступово закріплюються як загально визнані в формальних інститутах. Відбувається легалізація неформальних обмежень, тобто надання існуючим в їх основі правилами сили закону і перетворення цих обмежень в формальні. Це означає, що нові формальні інститути виникають в процесі трансформації існуючих неформальних, а значить, відтворюють вже сформовані тенденції.

В останні роки багато прихильників з'явилось у третьої позиції, яка намагається знайти теоретичну основу інституціональної трансформації за допомогою концепції вирощування інститутів, що обґрунтовує здійснення інституціональних змін. Прихильники даної концепції прагнуть довести, що можна і потрібно змінити методи здійснення корисних інституційних перетворень. Вони акцентують увагу на словосполученні «вирощування інститутів», підкреслюючи тим самим, що інститути недостатньо насадити (прийнявши закон) або запровадити (як технічні нововведення). Мова йде скоріше про прищеплення нових тканин до живого соціального організму, що вимагає подальшого догляду, включаючи попередження відторгнення і переродження (Полтерович 2001: 24-50).

Певне узагальнення наведених вище підходів спостерігається в теорії трансплантації інститутів В.М. Полтеровича. Під трансплантацією він розуміє процес запозичення інститутів, які розвивалися в іншому інституціональному середовищі. Полтерович підкреслює, що не можна змішувати трансплантацію інституту і імітацію формальних правил, що забезпечують його функціонування.

Будь-яка система таких правил допускає різні варіанти реалізації в залежності від культури діючих суб'єктів та інституційного середовища.

Безумовно, можна погодитися з тим, що вибір технологій інституційної трансплантації повинен бути необхідним елементом інституційного розвитку, пов'язаним зі стратегією проміжних інститутів. Сенс цієї стратегії в поєднанні переваги «вироснування» інститутів і управлінні темпом інституційних змін. Стратегія «вироснування» передбачає можливість запозичення інституту «з минулого» країни-донора на будь-якій стадії його розвитку. Передбачається, що спонтанна еволюція трансплантованого інституту сприятиме виникненню форми, адекватної умовам країни-реципієнта. «Вироснування» допускає одночасну трансплантацію декількох варіантів інституту і їх конкуренцію з аналогічними інститутами реципієнта. Побудова послідовності проміжних інститутів покликана плавно «з'єднати» діючий інститут реципієнта з цільовим становищем трансплантованого інституту.

Разом з тим, інституціональне будівництво в перехідному суспільстві супроводжується руйнуванням існуючих інститутів або їх неефективним функціонуванням, тобто деінституціоналізацією. У цих умовах компенсаторську роль регуляторів відіграють заходи прямого адміністративного контролю і тіньові, в тому числі кримінальні, механізми. Крім того, відроджуються традиційні норми, властиві патрімоніальним суспільствам (клан і вотчина) (Купряшин 2010: 180-187).

Держава з характеристиками слабкої керованості підпадає під контроль зацікавлених груп, що використовують неформальні практики для максимізації своїх кланових інтересів, що може камуфлюватися громадськими цілями. Слабка держава з неефективними інституціями може бути вигідна групам спеціальних інтересів, що протидіють як введенню нових формальних правил, так і формалізації існуючих соціальних практик.

Література

1. Мэннинг К, Парисом Н. Реформа государственного управления: международный опыт [Текст] / Н. Мэннинг, Н. Парисон. - М.: Весь Мир, 2003. - 495 с.
2. Полтерович В.М. Трансплантация экономических институтов [Текст] / В.М. Полтерович // Экономическая наука современной России. - 2001. - № 3. - С. 24-50.
3. Купряшин Г.Л. Институциональные преграды на пути модернизации государственного управления [Текст] / Г.Л. Купряшин // В кн.: Государственное

Волянюк О. Я.,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

АГИТАЦИЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: АНАХРОНІЗМ І РЕАЛЬНІСТЬ

За порушення порядку фінансування передвиборної агітації чи агітації референдуму в Україні передбачено покарання аж до 3 років позбавлення волі (ст. 159-1 Кримінального кодексу України), а за її здійснення через надання неправомірної вигоди – аж до 7 (ст. 160). Втім про застосування подібних норм рідко повідомляють медіа. Періодично лише зацікавлені політичні сили, професійні громадські об'єднання, Національна поліція фіксують відповідні порушення та закликають учасників виборчого процесу в Україні дотримуватися законів. Численні ж скарги до ЦВК, протоколи навіть про адміністративні порушення виборчого права не знаходять належного розгляду в судах або не складають суттєвої проблеми для порушників. Агітація, що покликана до реалізації плюралізму думок в транзитивній політичній системі, на практиці мало надається регулюванню, часто переростає у маніпуляції, розвиває небезпечні практики подвійних стандартів політики.

Стосовно цього поняття існує й деяка термінологічна неузгодженість, зокрема виявляється суперечлива радянська спадковість у визначенні важливих політичних категорій. Наприклад, ще «Політичний словник» від Української радянської енциклопедії визначає агітацію як «один з найважливіших засобів політичного впливу на маси, ідеологічну зброю», що КПРС використовує як «могутній засіб комуністичного виховання трудящих» для «підвищення їхньої політичної свідомості, мобілізації на виконання завдань удосконалення соціалізму» [3, с. 15]. У словниках незалежної України навіть на поч. XXI ст., попри зміщення акцентів та вилучення посилань на комуністичну партію, все ж натрапляємо на схожі визначення: агітація – це «могутній засіб виховання мас та ідеологічна зброя в боротьбі класів, партій, соціальних груп» [2, с. 13]. Сформулювалося

стійке враження суперечливої, складної, але загалом допустимої для демократичної політичної системи агітаційної практики.

Слово викликає інтерес з погляду політичної лексики англomовного світу. Однак тут дещо інші акценти: агітація – це «публічний протест, суперечка (за / проти чогось) заради досягнення політичних змін» [5]. Цієї «реформаторської» тональності не зустрічаємо в (пост)радянських джерелах. Ще поширенішими в англomовному світі є такі трактування агітації: «технологія контрольованого змішування»; «стан нервового збудження, (...) напруги і дратівливості»; у політиці – «наполегливі й стійкі спроби збудити суспільну свідомість чи впливати на громадську думку» [4]. Слово частіше асоціюється зі станом психічного здоров'я людей. Йдеться й про засоби політичного впливу на нього аж до розпалювання ненависті, а також про тоталітарні практики. «Підбурення» тут точніше відображає зміст агітації, замість типового у наших словниках «приведення в рух, спонукання».

Натомість в Україні (як і в РФ, наприклад) агітаційна кампанія – логічна стадія виборчого процесу. Рамки передвиборної агітації визначаються законодавством (про вибори Президента, депутатів різних рівнів та ін. актами). Нову ясність, як і нові труднощі в її розуміння вносить щойно прийнятий Виборчий кодекс України. Закріплюється визначення: «передвиборна агітація – це здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за певного кандидата, партію (організацію партії) – суб'єктів виборчого процесу» (ст. 51) [1].

Демократичні системи відрізняються тим, що тут врегульовані важливі елементи подібної передвиборної діяльності: доступність і розподіл медіа для всіх учасників виборів; регламентація форм і часу політичної реклами, дебатів; контроль й облік витрат на ці заходи тощо. Гостро стоїть й активно вирішується питання передвиборчих маніпуляцій у соціальних мережах, які там діють як офіційно зареєстровані суб'єкти, а відтак і підлягають регулюванню.

В Україні ж лідери думок, журналісти, науковці агітацію передусім пов'язують із відповідними витратами передвиборчих фондів і людьми, які розповсюджують агітматеріали. Здебільшого неефективну судову практику розгляду порушень норм чинного законодавства про агітацію пояснюють прогалинами останнього, недотриманням вимог оформлення протоколів і т.д. Стосовно ж агітації у соцмережах покладаються на саморегуляцію. У виборчих штабах здебільшого користуються сучаснішою маркетинговою термінологією: «політична реклама», «брендинг», «копірайт», тощо.

Агітація є своєрідним елементом політичної мобілізації, що допомагає забезпечити масову підтримку політичній програмі / партії / кандидату, сформувані готовність людей до політичних вчинків. Це також специфічний комунікаційний канал політичної системи, через який часто поширюються чутки, дезінформація. Сутність явища суперечлива: це одночасно і засіб індоктринації (з позицій радянської спадкоємності), і мистецтво політичного переконання (з маркетингового погляду). Подібні поняття значною мірою впливають на сприйняття і розвиток сучасної політичної реальності. Перспективним є подальший аналіз визначальних орієнтирів політичної системи України – інституційне зміцнення, адаптація до глобальних викликів, чи все ще пропагандистські акценти й агітаційні кліше, які часто примітивізують усю складність політичних відносин і процесів.

Література

1. Виборчий кодекс України. № 396-IX від 19.12.2019. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 7, № 8, № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#n4128>
2. Політологічний енциклопедичний словник / За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-е вид., доп і перероб. К. : Генеза, 2004. 736 с.
3. Політичний словник / за ред. В. К. Врублевського, Л. М. Кравчука, А. В. Кудрицького. 4-те вид., перероб. і доп. К. : Голов. ред. УРЕ, 1987. 876 с.
4. Agitation. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/agitation#h1>
5. Agitation. Oxford Dictionaries. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/agitation?q=agitation>

Lukasz Donaj,

WNPiD UAM w Poznaniu – POLSKA

ROK PREZYDENTURY W. ZEŁENSKIEGO - POLITYKA ZAGRANICZNA – WYBRANE KOMENTARZE

Jak podkreśla analityk Ośrodka Studiów Wschodnich - Tadeusz Iwański - sytuacja polityczna na Ukrainie po rewolucji godności i agresji Rosji wytworzyła szczególnie kontekst społeczny, w którym postrzeganie tradycyjnych polityków zaczęło się radykalnie pogarszać. Rewolucja rozbudziła wysokie oczekiwania społeczne wobec gruntownej sanacji państwa, nowej jakości rządzenia i upodmiotowienia społeczeństwa. Jednak

wybory prezydenckie i parlamentarne w 2014 roku doprowadziły do nieznacznej wymiany elit politycznych, a najważniejsze stanowiska państwowe zajęli politycy ukształtowani w latach 90., gdy tworzył się system oligarchiczny na Ukrainie. Reformy, które dokonały się w ciągu pierwszych dwóch-trzech lat po rewolucji, głównie pod presją zachodnich kredytodawców i społeczeństwa obywatelskiego, nie zaspokoily potrzeb społecznych. Nie tylko nie doprowadziły do poprawy jakości życia, ale wręcz pociągnęły za sobą jej spadek, a także emigrację około 2 mln Ukraińców, co stało się dodatkowym balastem obciążającym stare-nowe elity. Zainicjowane, lecz niedokończone bolesne reformy, zwiększające polityczną niestabilność, pogłębiły krytyczne nastawienie społeczeństwa wobec klasy politycznej. Tuż przed wyborami prezydenckimi jedynie 23% respondentów ufało prezydentowi, 12% - Radzie Najwyższej, 19% - rządowi, 12% - sądom, a 15% - prokuraturze (badania kijowskiego Centrum Razumkova). Ogromna nieufność do instytucji państwa i polityków zaowocowała poszukiwaniem „nowych twarzy”, ludzi nieskompromitowanych i spoza establishmentu, którzy mogliby spełnić różne społeczne oczekiwania. Na początkowym etapie kampanii Ukraińcy mogli wybierać między dwiema takimi osobami: Swiatosławem Wakarczukiem, liderem popularnego zespołu rockowego Okean Elzy oraz Wołodymyrem Zełenskim, komikiem i aktorem. Jednak zwłoka pierwszego z decyzją o starciu zwiększała poparcie dla drugiego, wzrost poparcia przyspieszył jeszcze po formalnym ogłoszeniu przez W. Zełenskiego na przełomie 2018 i 2019 roku udziału w wyborach. W ten sposób W. Zełenski stał się głównym pretendentem w wyścigu prezydenckim i zwycięzcą pierwszej, a następnie drugiej tury wyborów. W toku kampanii W. Zełenski opowiadał się za członkostwem w NATO, jako gwarancją bezpieczeństwa Ukrainy, jednak w wywiadach mówił, iż powinno być to poprzedzone referendum. Przekonywał też, że chce członkostwa swojego kraju w UE, choć w rozmowach z prasą twierdził także, że nikt tam na Ukrainę nie czeka. W odniesieniu do konfliktu w Donbasie opowiadał się za jego zakończeniem z pomocą Zachodu i UE. Podobne opinie wyrażał również mówiąc o odzyskaniu zajętego przez Rosję Krymu.

Po pierwszych 100 dniach prezydentury W. Zełenskiego, H. Bazhenova z Instytutu Europy Środkowej oceniała, iż pierwsze kroki ukraińskiej głowy państwa wskazywały na to, że w priorytetowych kwestiach kontynuuje on politykę Petra Poroszenki. Wektor polityki zagranicznej był prozachodni, jednak nie było jeszcze pewności, czy będzie on w przyszłości bardziej proeuropejski, czy proamerykański. Wizyty u partnerów strategicznych świadczyły o utrzymaniu chęci zacieśnienia więzi z UE. Największą aktywnością W. Zełenski wykazał się w kontaktach z przedstawicielami Niemiec i Komisji Europejskiej. Osiągnięciem pierwszych 100 dni kadencji było szybkie nawiązanie osobistych relacji między nowym prezydentem

Ukrainy a kluczowymi światowymi przywódcami. Jednocześnie W. Zelenski podejmował próby budowania dobrych stosunków z sąsiadami. Dowodem tego są wyniki jego wizyty w Polsce w dniach 31 sierpnia - 1 września 2019 roku. Podczas spotkania z prezydentem Andrzejem Dudą ogłosił ustępstwa dla Polski w długotrwałym sporze na gruncie historycznym, dobrze odebrane przez stronę polską, oraz poparł wznowienie działalności grupy roboczej, której zadaniem będzie „wyzerowanie” wzajemnych pretensji. Ukraiński prezydent scharakteryzował te rozmowy jako przełom w relacjach między państwami. Wizyta W. Zelenskigo w Polsce, która miała miejsce tuż po upływie 100 dni kadencji prezydenta, stała się de facto początkiem jego samodzielnej polityki zagranicznej, a nie kontynuacją polityki jego poprzednika.

Jak wyglądały kolejne miesiące owej polityki? Rok międzynarodowej polityki W. Zelenskigo na łamach „Dzierkała Tyżnia” oceniła dyrektor Centrum Nowa Europa, analityczka Aliona Hetmanczuk (główne tezy jej opracowania przywołał w publikacji Instytutu Wolności Maciej Piotrowski). Do plusów prowadzonej przez dyplomację W. Zelenskigo analityczka zaliczyła:

- początek normalizacji stosunków z Warszawą (które jednak odbywają się powoli ze względu na sezon wyborczy w Polsce) i w pewnym stopniu z Budapesztem;

- to, że udało się doprowadzić do utrzymania sankcji wobec Rosji i nie zrezygnowano z kursu na UE i NATO, czym straszili konkurenci W. Zelenskigo,

- doceniany przez partnerów sposób kontaktu prezydenta - otwartego na słuchanie zamiast monologu (jak zwykł to robić P. Poroszenko) oraz nawiązywanie osobistego kontaktu z liderami międzynarodowymi, których W. Zelenski „przekupuje szczerością, otwartością i niekiedy sympatyczną w cynicznym politycznym świecie naiwnością”.

Natomiast jako „pasywa” A. Hetmanczuk wymieniła:

- brak sukcesów polityki poszukiwania inwestorów w miejsce poszukiwania sojuszników (ci pierwsi nie pojawiają się, gdyż nadal nie poprawił się klimat inwestycyjny nad Dnieprem),

- problem w definiowaniu priorytetów polityki międzynarodowej - W. Zelenski w celu ułatwienia negocjacji z Rosją przestał akcentować na roli Moskwy jako agresora. W związku z tym partnerzy niejednoznacznie odbierają sytuację i również łagodzą retorykę wobec tego kraju. Jak pisze analityczka: „nie wiadomo, czy Zelenskiemu uda się zatrzymać wojnę Rosji przeciwko Ukrainie, ale udaje mu się w zawrotnym tempie pogodzić Zachód z Rosją”,

- problem sprzeczności zewnętrznego priorytetu stosunków z USA i wewnętrznego priorytetu na zakończenie wojny z Rosją.

A. Hetmańczuk opisała również styl prowadzenia dyplomacji przez W. Zełenskigo i jego otoczenie. Jak wskazała, przykłada on większą uwagę do głosu wewnętrznych doradców niż zagranicznych, co przejawiało się w odwołaniu prokuratora generalnego mimo sprzeciwu ambasadorów grupy G7. Za niebezpieczny trend, A. Hetmańczuk uznała pojawiające się w otoczeniu W. Zełenskigo krytyczne podejście do formy relacji gospodarczych z UE i postrzeganie ich za szkodliwe dla Ukrainy, co ma szkodzić odbiorowi potrzeby integracji europejskiej w ogóle. Analityczka postrzega W. Zełenskigo jako człowieka, który jest nieufny wobec partnerów i przedkłada relacje bilateralne nad relacje w ramach instytucji międzynarodowych - co między innymi objawia się w prowadzeniu nieformalnych negocjacji z Rosją i mniejszej uwadze do rozmów w formacie normandzkim.

Należy też wspomnieć o rekonstrukcjach rządu, jakie miały miejsce w toku dotychczasowej prezydentury W. Zełenskigo. W marcu 2020 roku stanowisko szefa dyplomacji objął Dmytro Kułeba, dotychczasowy wicepremier ds. integracji europejskiej i euroatlantyckiej. Jest on uważany za jednego z najzdolniejszych ukraińskich dyplomatów młodego pokolenia, w latach 2016-2019 był stałym przedstawicielem Ukrainy przy Radzie Europy. Jednak jego rola w prowadzeniu polityki zagranicznej będzie ograniczona głównie do zarządzania bieżącymi sprawami ministerstwa, podczas gdy kluczowe decyzje - zwłaszcza co do rozmów z Rosją czy stosunków z USA - będzie podejmował nadal szef Biura Prezydenta Andrij Jermak, któremu D. Kułeba będzie de facto podporządkowany. Wicepremierem ds. integracji europejskiej i euroatlantyckiej w miejsce D. Kułeby został mianowany ustępujący minister spraw zagranicznych Wadym Prystajko, który utracił dotychczasowe stanowisko ze względu na konflikt z Jermakiem. Jakie są/będą tego konsekwencje? Zdaniem Daniela Szeligowskiego dotychczasowe kierunki ukraińskiej polityki zagranicznej zostaną utrzymane. Priorytetem pozostanie dążenie do uregulowania sytuacji w Donbasie i reintegracji terytoriów będących obecnie poza kontrolą rządu, m.in. poprzez intensyfikację dwustronnych rozmów z Rosją. Równolegle kontynuowane będą wysiłki w celu dalszej integracji Ukrainy z UE i NATO (społeczne poparcie dla członkostwa w obu organizacjach jest obecnie rekordowo wysokie, zmiana proeuropejskiego kursu groziłaby dalszym spadkiem zaufania do władz, a nawet niepokojami społecznymi). Można się natomiast spodziewać większego nacisku na rozwój ekonomicznego wymiaru polityki zagranicznej i współpracy z ukraińską diasporą, a także aktywizacji działań z zakresu dyplomacji publicznej, w czym specjalizuje się nowy minister spraw zagranicznych. W podobnym tonie o zmianach kadrowych wypowiadała się wspomniana A. Hetmańczuk, wskazując iż, działalność szefa Biura

Prezydenta, uprawiającego „back channel diplomacy”, może „marginalizować MSZ w procesie przyjmowania decyzji”.

Tomasz Stępniewski w opracowaniu pt. Determinanty wewnętrzne polityki zagranicznej Ukrainy pod rządami Wołodymyra Zełenskiego, zastanawiając się nad tym, czy polityka zagraniczna Ukrainy pod rządami Wołodymyra Zełenskiego będzie wyglądała inaczej, niż miało to miejsce na przestrzeni ostatnich niemal 30 lat, pisze: Udzielając odpowiedzi na to pytanie, należy mieć na uwadze dość złożoną sytuację współczesnej Ukrainy. Oceniając uwarunkowania Ukrainy, zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne, możemy odwołać się do Mykoły Riabczuka, który stwierdził już wiele lat temu, że na Ukrainie dochodzi do „wojny cywilizacji”. Wskazuje on, że Ukraina musi dokonać wyboru cywilizacyjnego. Nie chodzi o wybór tylko i wyłącznie pomiędzy „pierwiastkiem rosyjskim” a „pierwiastkiem ukraińskim”, ale też pomiędzy „projektem środkowoeuropejskim” a „postsowieckim”. Mykoła Riabczuk uważa, iż „Ukraina historycznie jest częścią Europy Środkowej. Natomiast postsowiecka alternatywa polega na poszukiwaniu jakiejś odrębnej tożsamości wschodnioeuropejskiej: mieszają się w niej prawosławie, nostalgia za ZSRR i inne sprzeczności”. Dlatego też rywalizacja o władzę pomiędzy partiami politycznymi ma charakter drugorzędny (cel taktyczny), natomiast prawdziwa natura dylematu wyboru tkwi w konieczności dokonania wyboru strategicznego. Należy postawić pytanie: czy Euromajdan i trwający konflikt zbrojny Rosji z Ukrainą spowodują wybór europejskiej integracji jako trwałego kierunku w polityce zagranicznej Ukrainy? Czy też brak jednoznacznych deklaracji ze strony UE na temat perspektyw integracji dla Ukrainy spowoduje dojdęcie do głosu sił politycznych, które nie będą realizowały tego kierunku? Wydaje się, że dojdęcie do władzy W. Zełenskiego świadczy o zmierzaniu Ukrainy w kierunku integracji europejskiej. Czy trend ten okaże się trwały, pokażą najbliższe miesiące, a raczej najbliższe lata.

Zgadza się w T. Stępniewskim, należałoby dodać jeszcze, że żadne państwo nie funkcjonuje w międzynarodowej próżni. Oprócz kwestii takich jak polityka FR, UE itd. dodać należy i zjawiska, które mogą radykalnie przemodelować aktualny porządek międzynarodowy. Być może rację ma Bartłomiej Radziejewski pisząc, iż: świat, który dał nam niepodległość, bezpieczeństwo, dobrobyt - drży w posadach, co stawia pod znakiem zapytania wszystkie te trzy rzeczy. A my się zachowujemy, jakby nic się nie działo. Dalej grzęźniemy w trzeciorzędnych sporach, dalekich od realnej polityki. (...) Trwa wyścig o to, kto lepiej sobie poradzi z wirusem: epidemia została spolityzowana jako kolejny element rywalizacji mocarstw. USA i Chiny oskarżają się nawzajem o jej wywołanie. Ich konflikt się odmraża, po pewnym okresie utajenia. Złowrogo brzmiącym przykładem była pewna wymiana myśli, na którą polscy analitycy nie zwrócili uwagi. Chińska

państwowa agencja prasowa Xinhua napisała, że gdyby Państwo Środka było tak złe, jak je Amerykanie przedstawiają, mogłoby rywała „zanurzyć w wielkim morzu koronawirusa”, wykorzystując przemożne uzależnienie USA od dostaw farmaceutyków i sprzętu medycznego z nad Żółtej Rzeki. Był doradca administracji Busha Juniora i Trumpa - Christian Whiton - uznał to za groźbę i wezwał na łamach wpływowego „National Interest” do pilnej przebudowy międzynarodowych łańcuchów produkcji medycznej, również przy pomocy nowych antychińskich ceł, aby uniezależnić się od Pekinu. Nie znam się na samych wirusach, nie umiem przewidzieć, jak to się rozwinie. Natomiast skutki polityczne prognozuję takie, że ta pandemia przyspieszy słabnięcie obecnych instytucji międzynarodowych na rzecz państw narodowych. Będzie więcej kontroli granic, protekcyjizmu kosztem wolnego handlu, ogólnej kontroli przepływów według klucza narodowego i regionalnego. Możliwe są też przesunięcia względnej potęgi między państwami. Na dziś wygląda, że mimo wszystkich błędów Azja, z Chinami na czele, opanowała epidemię i poradziła sobie stosunkowo dobrze. Co najmniej dobrze. Mnożą się pesymistyczne prognozy co do USA i niektórych innych krajów zachodnich. Już widzimy zapaść we Włoszech czy w Iranie. Jeśli Zachód przejdzie tę epidemię ciężiej niż Azja, proces spadku jego znaczenia w światowym układzie sił przyspieszy. Najważniejsza jest tu relacja USA-Chiny, która rzutuje na wszystko. Ciężki przebieg pandemii w USA, przy łagodnym w Chinach, mógłby istotnie wpłynąć na ich rywalizację, a przez to na przyszłość całego świata (...). Najwięcej zależy od skali tej epidemii. W optymistycznym scenariuszu świat się zachwieje, ale za parę tygodni zacznie wracać do normy. Nie będzie ani głębokiego kryzysu gospodarczego, ani zasadniczych zmian w innych sferach, tylko będą jakieś korekty. W pesymistycznym, gdzie ważne gospodarki będą przez wiele miesięcy sparaliżowane, liczba ofiar pójdzie w setki tysięcy lub miliony, po tej pandemii obudzimy się w nowej rzeczywistości politycznej. Tak globalnej, regionalnej, jak i wewnętrznej. Czy, i w jakim stopniu, obecna pandemia (a i... kolejne?...) wpłyną na czynniki kształtujące politykę zagraniczną Ukrainy (zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne) - pokaże przyszłość.

Література

1. Bazhenova H., 100 dni prezydenta Wołodymyra Zełenskigo: polityka międzynarodowa, „Коментарі ІЕС”, nr 60 (60/2019)/17.09.2019.
2. Гетьманчук А., Дипломатія vs „диплоермакія”, 12.04.2020, https://dt.ua/international/diplomatija-vs-diploeremakija-344459_.html (10.05.2020).

3. Grochot A., Wołodymyr Zełenski wygrywa wybory na prezydenta Ukrainy, 21.04.2019, <https://www.rmf24.pl/fakty/news-wołodymyr-zełenski-wygrywa-wybory-na-prezydenta-ukrainy,nId,2949812> (10.05.2020).
4. Iwański T., Wielki eksperyment: Zełenski nowym prezydentem Ukrainy, 21.04.2019, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-04-21/wielki-eksperyment-zełenski-nowym-prezydentem-ukrainy> (10.05.2020).
5. Iwański T., Zełenski – anatomia sukcesu, 3.04.2019, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2019-04-03/zełenski-anatomia-sukcesu> (10.05.2020).
6. Iwański T., Żochowski P., Zełenski: przepis na prezydenturę, 25.09.2019, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-09-25/zełenski-przepis-na-prezydenture> (10.05.2020).
7. Petrenko O., Rządy Wołodymyra Zełenskigo: co się udało zrobić w ciągu roku, 21.04.2020, <https://www.ukrinform.pl/rubric-polytics/3009544-woodymyr-zeenski-co-sie-udao-zrobic-w-ciagu-roku.html> (10.05.2020).
8. Piotrowski M., Dyplomacja Zełenskigo – ocena pierwszego roku, <https://instytutwolnoci.pl/dyplomacja-zełenskigo-ocena-pierwszego-roku/> (10.05.2020).
9. Radziejewski B., Koronawirus – agresor w Pałacu, 19.03.2020, <https://nowakonfederacja.pl/koronawirus-agresor-w-palacu/> (10.05.2020).
10. Radziejewski B., Koronawirus – czarny łabędź światowej polityki, 11.03.2020, <https://nowakonfederacja.pl/koronawirus-agresor-w-palacu/> (10.05.2020).
11. Riabczuk M., Europejskie marzenia, euroazjatyckie realia, [w:] Droga do Europy. Opinie ukraińskich elit, Warszawa 2004.
12. Rokita Z., Ukraina: Rok Zełenskigo, 5.05.2020, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1954830,1,ukraina-rok-zełenskigo.read> (10.05.2020).
13. Sroczyński G., Radziejewski: Epidemia koronawirusa może przebudować świat. Trafiła w czas wielkich zmian, 16.03.2020, <https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,173952,25791147,radziejewski-ta-epidemia-moze-przebudowac-swiat-trafila-w.html> (10.05.2020).
14. Stępniewski T., Determinanty wewnętrzne polityki zagranicznej Ukrainy pod rządami Wołodymyra Zełenskigo, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 17 (2019), z. 1, s. 123-141, DOI: 10.36874/RIESW.2019.1.5.
15. Szabaciuk A., Ukraiński kontekst Monachijskiej Konferencji Bezpieczeństwa, „Komentarze IES”, nr 126 (29/2020)/27.02.2020.
16. Szeligowski D., Rekonstrukcja rządu na Ukrainie, 5.03.2020, https://www.pism.pl/publikacje/Rekonstrukcja_rzadu_na_Ukrainie (10.05.2020).

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Нагальна необхідність модернізації політико-правового життя сучасної України зумовлює пошук нових інституціональних утворень, які регулюють соціальні відносини в суспільстві, та обумовлюють збільшення ролі культурних контекстів суспільного життя.

Проблема становлення громадянської культури є однією з найважливіших як у теоретичному, так і в практичному відношенні. Адже формування громадянського суспільства, яке розглядається як основа демократії та як вияв свободи, можливе лише за умови як функціонування громадських інституцій, так і панування цінностей громадянської культури. Саме тому реформування політичної системи через культурні зміни усвідомлюється протягом останніх років все більшою частиною українського політикуму, адже, як влучно зазначив відомий французький дослідник демократії Гі Ерме, – «міць демократії немислима поза повноцінною демократичною культурою. Демократія життєздатна лише тоді, коли віддзеркалює політичний досвід і справжню згоду в суспільстві – згоду, яка спирається на почуття відповідальності і домінування загального інтересу» [1, с. 7]. Адже від змін у сфері культури, які зумовлюють становлення громадянського суспільства, залежить якість здійснюваних перетворень та їх стійкість.

Кожне суспільство породжує певний вид культури, який продукує відповідні норми поведінки, типи відносин між людьми, ціннісні орієнтації, особистісні та громадські пріоритети. Не є виключенням і громадянське суспільство, яке, з одного боку, привносить у життєдіяльність соціуму громадянську культуру як невід'ємний свій компонент, а з іншого – саморозвивається завдяки набуттю її носіями високого рівня сформованості відповідних рис та якостей. Україна сьогодні, обравши європейський вектор розвитку, формує своє, українське, громадянське суспільство, спираючись на історичний досвід розвинених країн Заходу і Сходу та власні соціокультурні традиції.

До основних рис громадянської культури належать: – переконаність громадян у тому, що вони повинні брати участь у політиці, їх віра у свою здатність впливати на уряд і достатня для цього

компетентність; – потенційна політична активність громадян, готовність у разі потреби брати участь у політиці, яка поєднується з відносною політичною пасивністю і неперіоритетністю політичної сфери у їх житті; – віра політичних еліт, які ухвалюють політичні рішення, в силу і впливовість громадської думки та громадської участі; – прихильне ставлення громадян до існуючої політичної системи (культура підтримки); – панування відносин взаємної довіри та співробітництва між громадянами, поміркованості й здатності йти на компроміс і кооперацію [2, с. 216-217].

Громадянська культура є особливим різновидом культури, що охоплює всі сфери життя суспільства та репрезентує відносини, які відображають, закріплюють та реалізують головні суспільні цінності та інтереси, формують суспільні погляди, знання та форми участі громадян у суспільному житті держави. Громадянську культуру розглядають як сукупність духовних, моральних якостей, ціннісних орієнтацій та світоглядно-психологічних характеристик особистості. Громадянська культура – це глибоке усвідомлення своєї належності до певної держави, почуття громадянської гідності, відповідальності й обов'язку, здатність рішуче відстоювати суспільно-державні цілі в складних ситуаціях, це – ставлення індивідів до інституцій держави та настанов влади, їхньої законослухняності та критичної вимогливості. Складовими громадянської культури є громадянська освіченість, компетентність, активність, зрілість, досвід громадської діяльності [3, с. 66].

Якісним проявом наявності громадянської культури, на наш погляд, є надбання громадянином таких знань, на основі яких формуються уявлення про форми і способи здійснення його ролей у політичній, правовій, економічній, соціальній і духовній сферах. Від особистості потребують громадянських умінь та досвіду участі у соціально-політичному житті, а також прояву громадянських чеснот: норм, установок, цінностей та якостей, притаманних громадянину демократичного суспільства.

Отже, громадянська культура виникає і розвивається разом із громадянським суспільством, продукується його соціальними суб'єктами – громадянами, їх спільнотами, об'єднаннями та організаціями, і в кінцевому рахунку відчутно впливає на формування політичної системи і особливості політичного режиму. Саме у межах громадянського суспільства здійснюється становлення плюралізму, тобто поєднання і врахування інтересів найрізноманітніших соціальних і політичних сил, активізується громадянський діалог на принципах свободи і гуманізму. Тому важливо розглядати громадянську культуру як показник наявного рівня реформування політичної системи країни та

як детермінанту становлення демократії в суспільстві. Виходячи з цього, можна сказати, що громадянська політична культура та політичний режим – це дві відносно самостійні підсистеми політичного, вони впливають одна на одну та не можуть існувати одна без одної.

Література

1. Эрмэ Г. Культура и демократия / Ги Эрмэ. : [Пер. с фр.] – М. : Прогресс : Изд-во ЮНЕСКО, 1994. – 190 с.

2. Щедрова Г.П. Громадянське суспільство та політична культура: теоретичний і прикладний аспекти: Монографія / Г.П. Щедрова. – Луганськ: Вид-во «Елгон-2», 2009. – 308 с.

3. Бельська Т. В. Політична культура як ціннісна складова громадянського суспільства / Т. В. Бельська // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. пр. асоціації докторів наук з державного управління. – Х. : Вид-во “ДокНаукаДержУпр”, 2014. – № 3(19) – С.64-70.

Коростельова Л., Карчевська О. В.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Дала*

КОНФЛІКТ ПОВНОВАЖЕНЬ У СИСТЕМІ ВЛАДНИХ ВІДНОСИН: ПОШУК УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕЛІ ОПТИМАЛЬНОГО БАЛАНСУ

Сучасний етап розвитку України супроводжується постійними конфліктами між владою і опозицією, партіями та окремими політичними лідерами, фракціями в парламенті, офісом президента і апаратом уряду, між регіональною і центральною владою, а також владою та різними прошарками населення тощо. Якщо поглибитись у сутність політичного конфлікту, знайдеться велика кількість конфліктогенних чинників – ідеологія, цінності, рівень добробуту, вік і стать, задоволення діями політичної влади, реалізація зовнішньої політики...

Особливо гострих форм політичні конфлікти набувають у кризові періоди розвитку суспільства. Проте, однією з головних функцій політичного конфлікту можна вважати стимулювання динаміки політичних процесів. Як слушно зазначають українські конфліктологи: «...дестабілізація влади й дезінтеграція виникають у суспільстві не

тому, що існують конфлікти, а через невміння врегулювати політичні суперечності або елементарне ігнорування цих колізій [1, с. 113].

Безумовно, політичний конфлікт – як система протиріч, конкуренція політичних позицій, відкрита та прихована боротьба інтелекту, досвіду, можливостей, грошей пронизує всі політичні процеси.

Перманентний стан розгортання й загострення боротьби за владу здатен значно послабити українську політичну систему і призвести до дестабілізації соціально-політичної ситуації. Тому представники політичного класу та сфери управління державою, мають враховувати не тільки коливання суспільних настроїв, а в першу чергу відчувати ту конфліктогенність, що вистигає у надрах політичної системи – між інститутами та структурами, повноваженнями та їхньою роллю у системі внутрішньосистемних політичних координат. Конструктивне значення конфлікт набуває, лише в умовах, коли здатен каталізувати назрілі соціально-політичні зміни, оновити механізми усунення диспропорцій; та актуалізувати нові альтернативи для розвитку, нові комбінації взаємодії структур політичної системи [2, с. 137].

Простежується чітка тенденція до генералізації конфлікту – внаслідок внутрішньої ескалації він проектується з одного рівня на інший. Важливу роль при цьому відіграють політичні сили, запрограмовані на ескалацію конфлікту. Здається, що їхню політичну стратегію побудовано на створенні конфлікту, його підтриманні й ескалації за будь-яких умов [3].

Нова система влади в країні стала джерелом принципово нових за змістом політичних конфліктів. Раніше це було протистояння влади й опозиції, а сьогодні головний політичний конфлікт розвивається між вищими посадовими особами держави. Ще однією причиною конфлікту всередині державно-адміністративного апарату в Україні експерти називають управлінську кризу. Що характеризується зміною управлінців середньої ланки представниками нової політичної команди. Це призводить до слабкої керованості процесами на регіональному та національному рівнях.

Імітація плідної роботи Президента і Кабінету Міністрів, кулуарне призначення на високі посади ще більше ускладнюють ситуацію. Представники політичного класу, державні управлінці, наразі самі не мають чіткого розуміння того, до якої владної вертикалі вони належать. Структури влади заповнюються особами, чия діяльність нічого спільного не має не з професіоналізмом, а ні зі службою на користь суспільству і державі.

Достатньо пригадати відставку попереднього прем'єр-міністра України О. Гончарука, який передав заяву про відставку президентові.

Хоча, згідно з 85-ю статтею Конституції України, звільнення глави уряду належить до повноважень Верховної Ради. Експертне середовище відразу звернуло увагу громадськості на те, що роль президента у звільненні з посади очільника уряду жодним чином не згадується у законодавстві. Екс прем'єр пояснив, що діяв так в інтересах «єдності владної команди», яка наразі складається з монобільшості партії В. Зеленського «Слуга народу» в парламенті, яка і сформувала нинішній склад уряду.

Отже відбувається криза лідерства, національної відповідальності та моральних уявлень про те, як має діяти нова влада. У свій час, А. Яценюк наполягав на проведенні Конституційної реформи з метою нового розподілу відповідальності між президентом, урядом та парламентом, а також між місцевою та центральною владою. Крім того, слушною для поточної політичної ситуації в Україні, була ініціатива А. Яценюка щодо ухвалення Парламентом акту про принципи відносин у владі, щоб «етичні зобов'язання стали юридичними» [4].

Останнім часом конституційні законопроекти спрямовані на послаблення повноважень Парламенту і посилення функцій Президента України. Найбільш небезпечні з них отримали негативний висновок Конституційного Суду України. Це законопроекти про закріплення за Главою держави повноваження утворювати незалежні регуляторні органи, призначати на посади та звільняти з посад директора НАБУ і ДБР; про Уповноважених Верховної Ради України в окремих сферах; а також про додаткові підстави втрати народними депутатами свого мандату.

В Україні, нажаль, ще має місце дуалізм виконавчої влади. Іншими словами, виконавча влада розділена між Кабінетом Міністрів та Президентом. Через це Конституційний суд перевантажений запитами щодо пояснень поділу повноважень між гілками влади. Так було і з НАБУ.

Відповідно до профільного закону, НАБУ є державним правоохоронним органом, який не належить до системи органів виконавчої влади, не підпорядковується Кабінету Міністрів, проте в його функціонуванні помітну роль відіграє Президент. Конституційний Суд розглянув питання, чи відповідає така практика парламенту Конституції, – і дійшов висновку, що не відповідає. У своєму рішенні від 13 червня 2019 року №5-р/2019 Суд констатував, що утворення постійно діючого незалежного державного органу, який за функціональним призначенням, сферою діяльності, повноваженнями має ознаки центрального органу виконавчої влади, але не підпорядковується Кабінету Міністрів і не належить до системи органів виконавчої влади, не узгоджується з Конституцією. Також,

Конституційний Суд вже давно стоїть на позиції, що повноваження Президента визначені тільки Конституцією і не можуть бути розширені законами. Це рівною мірою стосується як Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, так і НАБУ, ДБР чи будь-якого іншого органу державної влади.

Команда чинного Президента, безперечно, знала про ці правові позиції Конституційного Суду, а тому вирішила змінити Конституцію – аби повноваження Президента утворювати НАБУ та призначати керівників НАБУ та ДБР стали конституційними. Проте, неочікувано для офісу Президента В. Зеленського, Конституційний Суд не підтримав відповідний законопроект про внесення змін до Конституції (реєстр. №1014). Аргументував, що НАБУ та ДБР мають подібне функціональне призначення: законом на них покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених до їхньої підслідності. Також Конституційний Суд нагадав, що за Конституцією заходи щодо боротьби зі злочинністю здійснює Кабінет Міністрів. Відхиляючи цей законопроект, Суд наголосив на тому, що опосередковане підпорядкування НАБУ та ДБР Президенту через призначення і звільнення керівників не лише створить загрозу незалежності цих органів, але й призведе до концентрації виконавчої влади у Президента [5].

Своєю чергою, це може порушити баланс конституційних повноважень між Президентом та Кабінетом Міністрів, фактично створивши паралельну виконавчу владу, підпорядковану Президенту. Проте Президент підписав законопроект №2116, який всупереч Конституції наділяє його низкою повноважень щодо ДБР, а також виводить бюро з системи органів виконавчої влади та з підпорядкування Кабінету Міністрів. Натомість Президент мав би накласти вето на цей законопроект, оскільки висновок Конституційного Суду був оприлюднений [6].

Поділ влади є основним принципом демократії та засобом та неодмінною умовою запобігання концентрації влади, а отже інструментом проти зловживань нею задля адекватної реалізації прав і свобод.

Також помітною вадою політичної системи є закритість процесу розробки конституційних змін, до нього не залучені фахівці й громадськість, так само відсутня комунікація з боку влади – тобто роз'яснення, що це за зміни і для чого вони потрібні. У результаті вже зараз спостерігаємо негативні наслідки такого підходу. Так, зокрема, Президент України двічі вносив та двічі відкликав на доопрацювання

законопроект про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації.

Підсумовуючи вище зазначене можна, зробити висновок, що в Україні існує конфлікт владних повноважень, його підсилює ефект призначень «старою та новою» владними командами, це створює загрозу протистояння в системі державного управління та унеможлиблює роботу на перспективу.

Вирішення або усунення політичних конфліктів, знаходження компромісу й згоди в кожному конкретному випадку є важливим пріоритетом та постійною потребою влади. Втратити демократичні досягнення легко, якщо відкладати вирішення назрілих проблем, нехтувати відкритою дискусією, узурпувати повноваження впливу забуваючи про відповідальність. Стабільна система управління не може обходитися без конфліктів, іноді вона сама їх ініціює, щоб винайти слабкі місця. Більшість політичних конфліктів може бути оптимізована на будь-якому рівні та на будь-якій стадії. Звідси постає стратегічне завдання перетворення масштабного політичного конфлікту на декілька негострих з високим потенціалом регулювання. Але для цього необхідна політична воля та перспективний план удосконалення системи управління державою.

Література

1. Конфліктологія: Підручник / За ред., проф. Л. Герасіної та М. Панова. – Харків : Право, 2002. – 256 с.
2. Сітарський С. М. Політичний конфлікт та сучасні українські реалії / С. М. Сітарський // Економіка та держава. – 2013. – № 8. – С. 137-139.
3. Передумови загострення політичних конфліктів та пропозиції щодо подолання кризового сценарію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/March/04.htm>.
4. Яценюк А. В Україні криза не уряду, а моралі та етики [Електронний ресурс] / Яценюк А. // DW: портал новин. – Режим доступу: <https://cutt.ly/aymcNvd>.
5. Рішення КСУ щодо деяких повноважень президента: огляд [Електронний ресурс] // Трансперенсі Інтернешнл Україна. – Від 21.12.2019 р. – Режим доступу до статті: <https://ti-ukraine.org/news/rishennya-ksu-shhodopnovazhen-prezydenta-oglyad/>.
6. Петраковський В. Конституція: змінити не можна, проігнорувати! [Електронний ресурс] / Петраковський Володимир // Збруч. – Від 26.12.2019 р. – Режим доступу до статті: <https://rpr.org.ua/news/konstytutsiia-zminyty-ne-mozhna-proihnoruvaty/>.

МОДЕЛЮВАННЯ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ НОВОГО ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА ПРИКЛАДІ ВИБОРІВ ДЕПУТАТІВ ДНІПРОВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

Однією з головних законодавчих інновацій 2019-го року стало прийняття нового кодифікованого нормативно-правового акту – Виборчого кодексу України. Це, в свою чергу, передбачає кардинальну трансформацію вітчизняної виборчої системи, що, особливо в контексті наступних місцевих виборів, призводить до переосмислення існуючих тактик і стратегій виборчих кампаній. З цього випливає актуальність моделювання виборчих процесів, як з метою виявлення нових особливостей, так і можливих недоліків чинного виборчого законодавства.

Загальновідомо, що головним нововведенням стало запровадження пропорційної виборчої системи з відкритими списками. Тепер для участі в місцевих виборах у містах з населенням вище 90 тис. осіб. партія зобов'язана подати регіональний список для кожного виборчого округу. Кожен список повинен вміщати від 5 до 12 кандидатів, висунутих партією. Передбачається, що у процесі голосування виборець отримає можливість не тільки вибрати бажану політичну силу, а й проголосувати за її конкретного кандидата.

Відповідно до ст. 257 Виборчого кодексу України, для визначення результатів виборів у містах з населенням більше 90 тис. осіб використовується така категорія, як «виборча квота» [1]. Фактично, даний показник визначає, скільки голосів має набрати партійний список, щоб один його представник був обраний депутатом. Виборча квота розраховується за наступною формулою:

$$\text{Сумарна кількість голосів, поданих за партії,} \\ \text{що подолали 5\%-ий бар'єр} \\ \text{Кількість мандатів}$$

Виходячи з неї, доцільно змодельовати ситуацію на прикладі виборів депутатів Дніпровської міської ради. На основі даних з попередніх виборів [2], припустимо, що при явці в 45%, партії, що

подолали бар'єр, у загальній сукупності отримали 270 тис. голосів. Тоді виборча квота буде дорівнювати:

$$\text{Виборча квота} = 270000 / 64 = 4218 \text{ голосів}$$

Відповідно, за кожні 4218 голосів, які здобула партія в окрузі, вона отримує один мандат. В Дніпрі таких округів, в залежності від рішення Територіальної виборчої комісії, буде від 6-ти до 8-ми [1]. Розглянемо це на прикладі результатів умовної партії «Q»:

№ округу	К-сть голосів, поданих за партію	К-сть мандатів	Невикористані голоси
Округ №1	4218	1 мандат	$4218 - (4218 * 1) = 0$
Округ №2	9000	2 мандати	$9000 - (4218 * 2) = 564$
Округ №3	13000	3 мандати	$13000 - (4218 * 3) = 346$
Округ №4	15000	3 мандати	$15000 - (4218 * 3) = 2346$
Округ №5	19000	4 мандати	$19000 - (4218 * 4) = 2128$
Округ №6	20000	4 мандата	$20000 - (4218 * 4) = 3128$
Заг. к-сть:	80 218	17 мандатів	8512 голосів

Виходячи з зазначеного, є очевидним, що у даному випадку 8512 голосів не будуть враховані при розподілі мандатів серед кандидатів, розміщених у регіональних списках. Як наслідок, виникає питання: Невже у такому випадку ці голоси будуть нереалізовані?

Законодавство передбачає, що крім регіональних, для участі у місцевих виборах політична партія має подати ще й єдиний виборчий список [1]. Відповідно до Виборчого кодексу України, всі голоси, які не були реалізовані для отримання мандатів представниками регіональних списків, переходять на користь кандидатів єдиного списку. У разі розподілу голосів за сценарієм, зазначеному в таблиці, перші два кандидати, висунуті в єдиному списку, отримують по депутатському мандату. Це, фактично, призводить до виникнення ситуації, коли мандати отримують кандидати, за яких виборець фактично не голосував. Відповідно, єдиний список може послужити «рятівним

жилетом» для тих, хто має високий антирейтинг і водночас безмежне бажання стати депутатом. Крім цього важливо враховувати, що для того аби від округу був обраний саме бажаний Вами кандидат, необхідно, щоб він набрав не менше 25% виборчої квоти. Тільки за умови, що буде досягнуто даний поріг і при цьому кандидат набере більше голосів, ніж у будь-кого з даного списку, саме він стане депутатом. В іншому випадку депутатське крісло дістанеться особі, яка рішенням партії отримала перший номер у партійному списку. Тому ймовірність розміщення на перших позиціях кандидатів, які сподіваються пройти не за рахунок електоральних симпатій, а завдяки партійному бренду, вкрай висока.

Таким чином, сучасне виборче законодавство передбачає наявність механізмів обрання осіб, які характеризуються недостатньою суспільною підтримкою. Виходячи з вищевикладеного, стає очевидним, що тепер на виборців покладено ще більша відповідальність за власний вибір. Голосуючи за партію, важливо не ігнорувати можливість ознайомитися зі списками кандидатів, проаналізувати їх минуле, досягнення, мотивацію йти у владу. Лише переконавшись у порядності кандидата, варто робити вибір. Адже тільки свідомість та відповідальність громадян, відмова від ігнорування актуальних реалій дозволить обрати гідних депутатів місцевих рад.

Література

1. Виборчий кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 2019. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>
2. Місцеві вибори 2015 [Електронний ресурс] // Центральна Виборча Комісія. — 2015. — Режим доступу: https://cvk.gov.ua/vm_2015/yavka_po_reg_vm_2015.pdf

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗДІЙСНЕННІ ПОЛІТИКИ ЗДОРОВ'Я: ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ

Соціально-економічний розвиток країни неможливий без активізації зусиль для збереження і розвитку демографічного потенціалу нації. Звідси важлива роль держави у формуванні ціннісного ставлення до індивідуального і суспільного здоров'я, яке дозволяє всім і кожному зробити внесок в економічне процвітання, обороноздатність, культурний розвиток, добробут держави в цілому.

Існують різні підходи до визначення здоров'я. Наприклад, ВООЗ розглядає його як стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів». Це визначення наводиться у Преамбулі до Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я, прийнятого Міжнародною конференцією охорони здоров'я, Нью-Йорк, 19-22 червня 1946 р. Його підписали представники 61 країни і воно набуло чинності 7 квітня 1948 р. З 1948 р. це визначення не змінювалося [1].

З точки зору розвитку суспільства здоров'я є, насамперед, фактором національної безпеки та стабільності держави. За рівнем здоров'я населення можна судити про ефективність державної політики у соціальній сфері, оскільки здоров'я населення – це, насамперед, сфера соціальної політики, яка розглядає його як фактор, що сприяє динамічному розвитку економіки.

На рівні окремого індивіда здоров'я – це капітал, в основі якого - відсутність хвороб, а також якість фізичного самопочуття людини. Стан здоров'я населення є індикатором економічного, оборонного, культурного, трудового потенціалу суспільства. Звідси важливість для держави моніторити стан здоров'я жителів країни. Дані моніторингу можуть допомогти прийняти необхідні управлінські рішення щодо зміцнення здоров'я громадян.

Кожна держава формує національну політику в сфері здоров'я. В основі цієї політики - положення загальної Декларації прав людини, прийнятої генеральною Асамблеєю ООН в 1948 році. «Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, медичний

догляд для підтримки здоров'я» [2, ст. 25], а також глобальна стратегія ВООЗ «Здоров'я для всіх».

В ХХІ столітті в системі поглядів на державну політику здоров'я відбувся помітний зсув. Нові тенденції торкнулися, передусім, зміни пріоритетів щодо рівних прав на отримання медичного обслуговування, нових підходів до визначення істотних відмінностей у стані здоров'я населення і способів їх зменшення. ВООЗ зазначає, що найбільш успішно досягається прогрес в тих країнах, де завдяки сильним державним службам і стійкості державних фінансів забезпечуються доступна медична допомога і соціальні "страхувальні сітки" для незаможних.

Політика Здоров'я–2020 визнає, що держава зможе домогтися реальних поліпшень у стані здоров'я населення, якщо воно на всіх рівнях та у всіх секторах державного управління буде вести роботу по вирішенню двох взаємозв'язаних стратегічних завдань. Це є поліпшення здоров'я для всіх і зменшення нерівності стосовно здоров'я та вдосконалення лідерства та колективного керівництва в інтересах здоров'я [3].

У ХХІ столітті виникли і інші тенденції в державній політиці щодо керівництва населенням в інтересах благополуччя громадян. З одного боку, відбулося посилення керівництва системою охорони здоров'я на рівні держави, а з іншого – дедалі більша частина функцій управління, і як наслідок, контролю та фінансування передано приватному сектору, який у багатьох випадках успішно конкурує з державними структурами.

Ще однією тенденцією нового століття стало використання нових технологій для забезпечення здоров'я населення та управління системами охорони здоров'я. Цифрові технології все ширше впроваджуються в процеси лікування і управління системами охорони здоров'я. Як вважає ВООЗ, такі досягнення новітніх технологій як смартфони і онлайніві соціальні мережі розширюють можливості громадян і змінюють образ дії державних органів та систем охорони здоров'я, наприклад, через впровадження методів електронного та мобільного засобів охорони здоров'я. При нових, складних відносинах між державою і суспільством широка участь зацікавлених сторін, прозорість і підзвітність стають двигунами інновацій. Уряди і міністерства охорони здоров'я, як і раніше залишаються важливими дійовими суб'єктами в організації стратегічного керівництва в інтересах здоров'я, у встановленні норм, наданні фактичних даних і полегшенні вибору на користь більш здорових форм способу життя [3].

Однак держави не завжди надають пріоритетне значення проблемі охорони здоров'я своїх громадян. Але у випадках глобальних потрясінь, наприклад, природних лих, спалахів епідеміологічних хвороб,

демографічних зрушень і т. д., ця проблема починає займати першорядне місце в його політиці. Тенденції розвитку процесів урбанізації, продовольчої безпеки, зміни клімату, поглиблення економічних нерівностей також змушують держави приділяти більше уваги вирішенню проблем охорони здоров'я своїх громадян. Тенденцією стає те, що все більш значну роль починають грати поінформовані громадяни, структури бізнесу, незалежні установи та експертні органи.

У ст. 49 Конституції України гордо заявлено, що медицина в нашій державі безкоштовна. “У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності.” [4]. Проте всі витрати (в тому числі і на медицину) визначаються у нас виключно розміром щорічно прийнятого бюджету. Спроби запровадити медичне страхування мають поки великі труднощі.

В останні роки держава Україна спробувала реформувати модель охорони здоров'я, що залишилася у спадщину від колишнього СРСР у відповідності з наявними зарубіжними стандартами. Однак вирішити накопичені проблеми в охороні здоров'я громадян державі поки що не вдається. Наприклад, за наведеними даними, Україна відстає від європейських колег по тривалості життя, а також за показниками смертності від хронічних захворювань, які за своєю природою сильно пов'язані з факторами ризику, такими як паління, ожиріння, фізична бездіяльність і надмірне споживання алкоголю; Україна витрачає велику кількість свого ВВП на душу населення на охорону здоров'я, однак її рівень ВВП на душу населення - менше, ніж у більшості частини Європи [5].

В сучасних умовах виникла ще одна нова тенденція в діяльності держави, спрямованої на вирішення проблем охорони здоров'я. В результаті пандемії 2020 р. держава здійснила тотальний контроль над життям і діяльністю громадян шляхом заборонних заходів. Введені правила проведення карантину, який охопив більшість держав планети, були загалом єдині, однак ступінь їх виконання залежала від силових методів, що застосовуються державними структурами. При цьому охоронна функція держави в сфері здоров'я була обумовлена не тільки ступенем поширення КОВІ -19, але і потужністю пропагандистського апарату і зусиллями ЗМІ.

Охорона здоров'я людей – це обов'язок держави на всіх рівнях. Для її здійснення важливо також вивчення політики здоров'я і пропаганда здорового способу життя. Здоров'я – це найважливіший аспект належного керівництва в державі, який являє собою глобальне суспільне благо.

Література

1. Как ВОЗ определяет здоровье?
<https://www.who.int/ru/about/who-we-are/frequently-asked-questions>
2. Всеобщая декларация прав человека. Принята резолюцией 217 А (III) Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 года
https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml
3. Каковы основные составляющие политики Здоровье–2020?
<http://www.euro.who.int/ru/health-topics/health-policy/health-2020-the-european-policy-for-health-and-well-being/about-health-2020/what-are-the>
4. Конституція України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 27-ІХ від 03.09.2019, ВВР, 2019, № 38, ст.160}
5. National Health Reform Strategy for Ukraine 2015-2020, 41 p.
https://healthsag.org.ua/wp-content/uploads/2015/03/Strategiya_Engl_for_inet.pdf

Пилипенко А. В.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ ЯК ДЗЕРКАЛО ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ

Політична свідомість – це опосередковані відображення політичного життя суспільства, суттю яких є проблема влади, розвиток і задоволення інтересів та потреб політичних суб'єктів. На порозі нового тисячоліття політична свідомість набуває найбільшого значення. Вона є віддзеркаленням реалій буття, тобто тісно пов'язана з розвитком продуктивних сил, з особливостями політичної системи суспільства та суспільно-політичними відносинами, що існують у цій системі, станом освіти, культури. Умови виникнення та шляхи формування є важливими особливостями політичної свідомості, оскільки вона характеризує політичне життя суспільства.

Передумови для її виникнення:

- усвідомлення людиною своєї групової ідентичності;
- неспроможність реалізувати власні та групові інтереси без вступу в певні відносини з політичною владою [1, с. 3].

Людині потрібно усвідомити свою позицію в суспільстві та необхідність мати вплив на владу.

Для формування політичної свідомості необхідно:

- наявність конкретних норм, цінностей, ідеалів;
- чітке усвідомлення власної мети та мети політичної сили, до якої він належить;
- наявність аналітично-критичного ставлення до навколишнього середовища [2, с. 22-23].

Політична свідомість – це суб'єктивний образ відповідної політичної системи. Носіями є багато суб'єктів: особистість, група, клас, нація, маса, суспільство. Свідомість кожного з них має певні особливості і потребує окремого наукового розгляду.

Структура політичної свідомості включає такі аспекти:

- політико-психологічний – настрої, почуття, наміри, установки, мотиви, переконання, воля та ін.;
- політико-ідеологічний – цінності, ідеали, ідеї, доктрини, погляди, концепції, теорії;
- політико-дієвий – свідомість консервативна, ліберальна, радикальна, реформістська та інші [2, с. 25].

На формування політичної свідомості людей суттєво впливає менталітет суспільства, оскільки він досить виразно свідчить про єдність суспільства, характер і відмінність його від інших. У сучасній Україні населення не має цільного менталітету перш за все в політичній площині. Значна гетерогенність етнічного складу та фактично тотальна русифікація населення східного регіону вплинули на формування низького рівня національної свідомості. Західний регіон, навпаки, характеризується порівняно мононаціональним складом населення, безумовним переважанням української мови та високим рівнем національної самосвідомості. У демократично розвиненому суспільстві громадська думка допомагає тримати політичний баланс, стан досягнення політичної рівноваги [3, с. 26].

Не можливо оминати увагою те, що на розвиток політичної свідомості активно впливає політична ідеологія. Політична ідеологія здійснює великий вплив на політичну поведінку суб'єктів, поєднуючись з психологією людей. Відбувається становлення політичної психології практичної свідомості суб'єкта влади, такої сукупності духовних утворень, які сприяють відпрацюванню в людині безпосередніх мотивів та установок політичної поведінки. І ця поведінка має досить широкий вияв у політичних процесах, внутрішньополітичних і міжнародних відносинах [4, с. 168-170].

Таким чином, формування політичної свідомості відбувається надзвичайно складним і суперечливим шляхом. Складність процесів формування політичної свідомості полягає в тому, що громадяни не мають чітко визначених політичних цінностей і тому об'єднуються

навколо певних політичних особистостей. Це дає змогу легко маніпулювати людською свідомістю.

Література

1. Гетьманчук М. П. Політична свідомість і політична культура : Конспект лекцій / Гетьманчук М. П., Гулай В. В., Олексин О. М., Ткачук П. П., Шлемкевич Л. П. – Львів, 2004. – 22 с.
2. Головатий М. Ф. Політична психологія : Навчальний посібник / Головатий М. Ф. – К. : МАУП, 2001. – 135 с.
3. Майборода О. Сприяння поширенню толерантності у поліетнічному суспільстві : Підручник / Майборода О., Чичалава Р., Пилипенко Т. та ін. – К. : Фонд «Європа ХХІ», 2002. – 312 с.
4. Мещерякова К. Проблеми формування сучасної політичної свідомості в Україні / Мещерякова К. // HUMANITIES & SOCIAL SCIENCES 2009 (HSS-2009). – Lviv, 2009. – 168 – 170 с.

Стояновський О. Й.,

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Рівень довіри громадян безпосередньо залежить від рівня транспарентності влади. Низький рівень відкритості, доступності та прозорості влади, тобто брак публічності, породжує незадоволеність роботою державних органів у громадян, а також створює негативні настрої суспільства загалом [1, с. 161]. Публічне – «конденсує атмосферу громадянськості, не кажучи вже про те, що його брак поглиблює відчуття покинутості сучасної людини, – апелює насамперед до відкритості, очевидності, видимості множинної дії та чутності суперечливих висловлень, але й до виразної присутності спільного для людей світу, нашої сумісності, особливого стану» тощо [2, с. 54].

Чим менш демократичним є суспільство, тим нижче рівень її відкритості для широкого загалу й навпаки. Транспарентність є атрибутом насамперед демократичного політичного режиму. Але це не абсолютна, а відносна властивість та принцип діяльності влади та управління. Щоб стати справді демократичною, публічна сфера потребує не лише незалежності від державної влади, а й захисту від

колонізації чи домінування з боку приватного капіталу та інших специфічних груп інтересів. Отже, згідно з моделями демократії участі, засоби масової інформації несуть відповідальність не тільки за гарантування своєї незалежності від втручання уряду та інших владних структур, вони повинні також забезпечувати рівність можливостей різними суспільними групами доводити їх інтереси та погляди до широкої громадськості. Система політичної комунікації має допомогти громадянам у вивченні суспільних проблем, роз'яснювати альтернативні варіанти соціальної політики з тим, щоб вони могли скласти обґрунтоване громадське судження [3, с. 13].

Важливою ознакою є також і взаємозв'язок транспарентності і верховенства права. Якщо останній розуміти як панування права в суспільстві, а транспарентність – як принцип діяльності влади, що базується на її відкритості, прозорості, доступності, підзвітності, публічності, гласності, доступі до публічної інформації та участі громади в управлінні державними справами, то очевидним є той факт, що принцип транспарентності і його основні органічні елементи не можуть суперечити встановленому правом суспільному ладу, що панує у конкретному суспільстві [1, с. 160].

Правовий режим транспарентності передбачає не просто відвертість і доступність соціально значущої інформації (статичний аспект), а й участь громадян, інститутів громадянського суспільства та бізнес-структур в управлінні та контролі публічного управління з боку суспільства (динамічний аспект) [4, с. 44]. Транспарентність влади залежить від її здатності створити такі умови комунікації, які б сприяли посиленню довіри між протилежними сторонами політичного процесу – суб'єктами політики та суспільства. Однією із головних умов такої комунікації має бути емпатія претендентів на здійснення влади до почуттів, емоцій, переживань, страждань, проблем представників широкого спектра груп суспільства, що передбачає насамперед, ставлення до кожного як унікальної істоти, що заслуговує на вищій ступінь поваги, піклування, свободи, довіри та прекрасне майбутнє [5, с. 206–207].

Світові практики залучення громадян до громадської та політичної участі через соціальні мережі продемонстрували, що віртуальний комунікативний простір є одним із сприятливих середовищ формування громадянської ідентичності і має потужний потенціал суспільної самоорганізації, який може бути успішно використаний для зміцнення громадянського суспільства, а також у політичних цілях – впровадженні масштабних (революційних) змін у країні.

Представлення інформації в мережі формує гіпертекстовий документ, що відрізняється від традиційних текстів нелінійністю,

нескінченністю, незавершеністю, відкритістю, зняттям протиставлення «автор – читач», доступністю для необмеженої кількості авторів, співавторів, читачів і співчитачів, інтерактивне пов'язаних з допомогою мультимедійного середовища мережі Інтернет, що можуть в реальному просторі та часі формувати, передавати, проглядати, продовжувати і змінювати, структурувати текст. Отже, дискурс соціальних медіа характеризується демократичністю, оскільки гіпертекст принципово відкритий доповненню й навіть вимагає від свого споживача активного співробітництва [6, с. 185].

Сучасній цивілізованій державі доводиться діяти в умовах існування глобальної мережі, що позбавляє її першості у творенні інформаційних приводів, змушує її виконувати переважно роль їх коментатора або пояснювача. Держава вже не володіє можливістю монополювати створювати інформаційний продукт, якому беззастережно довіряв би споживач, як це було у попередні часи, в епоху домінування друкованих ЗМІ.

Цифрові мережі – не просто сучасні високотехнологічні медіатори соціальних комунікацій, які існують паралельно «живому» спілкуванню, дублюють і спрощують його, знаменуючи «кінець географії». Скоріше вони пропонують можливості для створення нових географій єднання і ексклюзії, продукують несподівані структурації і нерівності, непомітно трансформують рутинні практики, створюючи нові режими соціальних взаємодій. Адже сучасна повсякденність – це гібрид фізичного та віртуального простору, яка дає змогу і змушує до одночасного існування і в звичайній, і в цифровій реальності [7, с. 411–412].

Отже, транспарентність органів публічної влади, передбачає вихід на принципово нові рівні прозорості та відкритості, взаємодії з людьми загалом та інститутами громадянського суспільства, зокрема, що обумовлено вимогами ефективного управління, зростанням ролі демократичної політичної культури, поширенням мас-медіа тощо.

Література

1. Налівайко Л., Романов М. Поняття, ознаки та значення транспарентності в контексті євроінтеграції. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4/1. С. 158–163. URL: http://vjhr.sk/archive/2016_4/part_1/26.pdf (дата звернення: 29.11.2019).
2. Костенко Н. Публічне і приватне: реконфігурація взаємодії у громадянському акті. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2019. № 2. С. 53–69.

3. Крос К., Гакет Р. Політична комунікація і висвітлення новин у демократичних суспільствах: перспективи конкуренції / пер. з англ. Р. Ткачук. Київ: Основи, 2000. 142 с.

4. Єсімов С. С., Бондаренко В. А. Транспарентність як принцип діяльності органів публічного управління в умовах використання інформаційних технологій. Соціально-правові студії. 2018. Вип. 1. С. 42–49.

5. Павлов Д. М. Політична пропаганда: теорія та практика: монографія. Дніпро: Акцент ПП, 2018. 454 с.

6. Половинчак Ю. Особливості інтерактивного простору соціальних медіа в контексті реалізації маніпулятивних технологій. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса. 2015. № 5. С. 183–193.

7. Наумова М. Українці в соціальних медіа. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін: зб. наук. праць. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2017. Вип. 4 (18). С. 400–413.

Сенатосенко В.О.,

Маріупольський державний університет

ПОПУЛІЗМ ЯК ВИКЛИК ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Модернізація сучасної політичної системи на шляху її демократизації безпосередньо пов'язана з трансформацією партійної системи, а саме появою нових політичних партій, зокрема популістських. Вважається, що існування партій популістського спрямування прямим шляхом забезпечує демократичний характер партійно-політичної системи. Політолог Е. Лаклау зазначав, що процес створення широких політичних фронтів, котрі є необхідними елементами демократичного устрою, забезпечується популізмом [4].

Серед нових несистемних партій активно посилюють свої позиції з кожними виборами євроскептичні та популістські партії. Так, у Нідерландах популістська партія «Партія свобода» на останніх парламентських виборах отримала підтримку 13,1% населення, посівши друге місце, німецька «Альтернатива для Німеччина» на виборах в 2017 р. отримала 12,6% голосів, і це третій результат, що засвідчує зростання підтримки популістської ідеології електоратом [6].

Більшість європейських популістських партій в своїх передвиборчих програмах апелюють до проблеми міграційної кризи,

політичної та економічної кризи ЄС, обіцяючи виборцю швидке та ефективно вирішення існуючих проблем, при цьому традиційно не пропонуючи роз'яснень щодо шляхів вирішення. Саме в цьому і криється загроза для процесів демократизації, адже за оманливою панацеєю від складних проблем не криється реальних програм їх вирішення.

Слід відзначити той факт, що підтримка популістських партій сильніша серед неосвіченого та бідного прошарку населення, які в свою чергу меншою мірою підтримують демократичні цінності. Так, Стейн ван Кессель, стверджує, що чим більш кваліфікованим є населення, тим нижчий рівень підтримки лідера нідерландської правопопулістської партії Г. Віддерса [5]. Спрощення сприйняття, стереотипність суджень, характерне для малоосвіченого населення, - саме на це спрямовані технології, якими користуються популістські партії, у той час, коли освічена аудиторія вирізняється підвищеною терпимістю до соціальних відмінностей, тим самим зменшується сприйняття популістської праворадикальної риторики [5].

У. Альтерматт, вважає, що виникнення та функціонування популізму в суспільстві є кризовим феноменом модернізації, проте у поєднанні з расизмом, ксенофобією й націоналізмом стає тим феноменом, який загрожує самій сутності демократичного і плюралістичного устрою держави і суспільства [1, с. 257 – 258].

Використання популістської ідеології притаманна як серед європейських, так і українських партій. Одним із підґрунть для розквіту популістських поглядів стала проблема бідності, адже за даними міжнародної експертно-комунікаційної групи Gorshenin Group 56,4% громадян України перебуває за межею бідності, а 73% населення, які найбільше страждають від проведення реформ, не готові терпіти матеріальні труднощі заради успіху реформ, посилюючи цим популістські позиції в українському суспільстві [2]. Цифра 73 виявилась демонстративно показовою, адже саме такий відсоток громадян України проголосували за президента від популістської політичної сили «Слуга народу». "Україна насправді перебуває на передовій більш широкої боротьби за ліберальну демократію з різними популістами та авторитарними силами у світі, що триває прямо зараз", - зазначив Ф. Фукуяма щодо особливості української партійно-політичної системи [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що популізм як явище несе в собі як позитивну функцію так і негативну. З одного боку, його подають, як результат модернізації народної демократії, яка заснована на підтримці нових політичних еліт в умовах кризи легітимності старих, як залучення до виборчого процесу тих категорій виборців, які

традиційно ігнорують політичний процес. З іншого боку, популізм представляє загрозу стабільності політичної системи, адже представляє собою форму спрощеної антагоністичної риторики або політики помноженої на відсутність довготривалого, стабільного та реалізованого курсу.

Особливу загрозу популізм несе для країн з транзитним політичним режимом, які відзначаються нестабільною політичною та економічною ситуацією, ускладнену авторитарним минулим, міцні коріння якого під час кризових явищ можуть призвести до його рецидивів. Виходячи з цього, існування сильних демократичних інституцій та якісна освіта, разом з політичною свідомістю є засобами подолання популістської загрози перед політичною системою.

Література

1. Альтерматт У. Етнонаціоналізм в Європе; [Пер. с нем. С. В. Базарновой]. М.: Изд. центр РГГУ, 2000. 366 с.
2. Лещенко А. Популізм як феномен. URL: http://lb.ua/news/2016/08/10/342294_populizm_fenomen.html (дата звернення: 14.05.2020).
3. Перемога України над популістами має значення для Європи – Фукуяма. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2432094-peremoga-ukraini-nad-populistami-mae-znacenna-dla-evropi-fukuama.html> (дата звернення: 13.05.2020).
4. Попович О. Що таке популізм: теорія Ернесто Лаклау. URL: <https://commons.com.ua/uk/sho-take-populizm-teoriya-ernesto-laklau/> (дата звернення: 12.05.2020).
5. Ehrenberg-Shannon B., Wisniewska A. How education level is the biggest predictor of support for Geert Wilders. URL: <https://www.ft.com/dutchvoting> (дата звернення: 13.05.2020).
6. Parties and Elections in Europe. URL: <http://www.parties-and-elections.eu/countries.html> (дата звернення: 12.05.2020).

ІНФОРМАЦІЙНОГО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПОЛІТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Інтерпретація понять «цінності» та «ціннісні орієнтації» має два напрямки. З одного боку, це ідеологічні, політичні, моральні, естетичні та інші підстави для оцінки людиною соціальних об'єктів і подій. З іншого боку, говоримо про спосіб організації людської поведінки відповідно до усвідомлених мотивів, що відіграють роль ціннісних орієнтирів особи. Цінності як узагальнені уявлення людей про норми поведінки, цілі та засоби їх досягнення є комплексним наслідком засвоєного соціального досвіду, якщо йдеться про загальнолюдські цінності, і політичної дійсності, коли маємо на увазі політичні ідеали. Загальновідомо, що динаміка суспільного розвитку впливає на ціннісну складову, а традиційні цінності у стрімко глобалізованому світі не завжди залишаються вічними.

Поступ інформаційно-комунікаційних технологій і, як наслідок, поява феноменів електронної та інформаційної демократії, інформаційного та мережевого суспільства каталізували новий виток актуалізації ціннісної парадигми суспільного розвитку. Перераховані явища не лише у своєму існуванні спираються на основоположні демократичні цінності та свободи, але й сповідують власні, які уточнюють і поглиблюють традиційне сприйняття ідеалів вільного суспільства.

Інтереси, цінності та норми поведінки соціальних груп в інформаційному суспільстві відрізняються від традиційних з огляду на ряд причин, зокрема, через відсутність такої складової, як спадковість. Традиційні цінності ми успадковуємо від родини, оточення, історичної епохи, політичної дійсності тощо. Нові цінності продиктовані вимогами і потребами інформаційно-комунікаційної площини, усі сегменти якої зосереджені на процесі інформаційного обміну. Відповідно традиційна цінність свободи і свобода інформації/комунікації – це не зовсім однопорядкові, а часом і суперечливі явища. Так, реалізація свободи інформації може зашкодити свободі особистості, індивідуальній безпеці

тощо. Прикладом цьому є факти поширення компрометуючих даних та репутаційні скандали довкола публічних осіб у політиці. Наприклад:

- оприлюднення приватної переписки народного депутата Б. Яременка, у результаті чого він залишив посаду голови Комітету Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва [6];

- скандал щодо оприлюдненої британською телерадіокомпанією ВВС інформації про те, що адвокат Президента США М. Коен нібито отримав таємний платіж за організацію першої зустрічі між Д. Трампом та п'ятим Президентом України П. Порошенком. Останньому довелося вимагати спростування компрометуючого повідомлення через суд [5];

- недосвідченість вітчизняних політиків у питаннях інформаційної безпеки неодноразово ставала причиною політичних скандалів за участі пранкерів (телефонні хулігани, провокатори), зокрема, йдеться про оприлюднення переписок і аудіодзвінків із народними депутатами М. Тищенком, Б. Яременком, заступницею міністра інфраструктури України з питань європейської інтеграції О. Клітіною, мером Чернігова В. Атрошенком, американськими посадовцями, яким нібито телефонували представники українського уряду тощо.

У вказаних прикладах переважно не вбачалося порушення закону, однак утвердження вільного доступу до інформації і свобода її поширення призвели до ряду політичних наслідків та персональних репутаційних втрат. Отже можемо констатувати зміну сенсів у процесі трансферу традиційних цінностей до інформаційного простору – якщо межею індивідуальної свободи за сталої демократії є відстань умовної витягнутої руки до чужої свободи, то у вітчизняній інформаційній площині цим обмежувачем може бути тільки закон. В Україні це закони «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про державну таємницю», «Про захист персональних даних» та ін. Також нагадаємо, що у 2019 р. в Україні почали за прикладом країн Євросоюзу говорити про запровадження кримінальної відповідальності за дезінформацію та поширення фейків, однак питання визнали загрозливим для свободи слова, зокрема, у контексті діяльності засобів масової інформації [4].

Більшість розмірковувань про вплив технічного прогресу із подальшим розвитком інформаційно-комунікаційних технологій пов'язані із новими можливостями. Свого часу запровадження вільного доступу до мережі Інтернет сприймалося як джерело знань та відкритого світу, інструмент розширення свідомості тощо. Гіпотетично можемо говорити про появу універсального засобу для втілення постматеріальних цінностей саморозвитку. Однак на практиці

збільшення інтернет-аудиторії з 1% у 1997 р. [2] до 71% у 2019 р. [1] не означало відповідної проєкції на чисельність освічених людей, а наймасовіші онлайн-сервіси та мережі зосередили свій функціонал на споживацькій та комунікаційній, а не пізнавальній складовій. Так, за даними Opinion Software Media, протягом 2013-2019 рр. в Україні найбільшою популярністю користувалися сайти Google, Youtube.com, Facebook.com, Ukr.net, російські ресурси Yandex, Mail.ru, Odnoklassniki.ru, сервіси з купівлі-продажу (olx.ua, rozetka.ua, prom.ua) та банківських послуг (privatbank.ua) та ін. [3]. Як наслідок перерахованого – віртуалізація суспільства, зменшення особистих контактів та обмінів, переважання цінностей споживання над цінностями пізнання тощо.

Підсумовуючи, наголосимо, що комунікація – процес, який потребує оптимізації та вдосконалення. У ході спілкування людина не лише розкриває свої особисті якості, засвоюючи знання і засоби діяльності, але й реалізує цінності партисипаторності та політичності, що є невід’ємними принципами демократичного, а відтак громадянського суспільства. Якщо комунікативний процес пов’язують із ціннісним виміром суспільства і політики переважно через дослідження ролі засобів масової інформації у формуванні таких цінностей, то ми стверджуємо, що комунікація як процес міжособистісної та міжінституціональної взаємодії одночасно являє собою і цінність, і спосіб продукування та засвоєння ідей, цінностей та ідеалів.

Література

1. В Україні кількість інтернет-користувачів зростає до 23 мільйонів [Електронне джерело] // Укрінформ: Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2797152-v-ukraini-kilkist-internetkoristuvaciv-zroslo-do-23-miljoniv.html>.
2. Динаміка проникнення інтернету в Україні: Соціологічне опитування [Електронне джерело] // Київський міжнародний інститут соціології: Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=80&page=1>.
3. Дослідження інтернет-аудиторії [Електронне джерело] // Інтернет Асоціація України: Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <https://inau.ua/proekty/doslidzhennya-internet-audytoryi>
4. Законопроект про кримінальну відповідальність за фейки потребує дискусії – глава СБУ [Електронне джерело] // Укрінформ: Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2840042-zakonoproekt-pro-kriminalnu-vidpovidalnist-za-fejki-potrebue-diskusii-glava-sbu.html>.

5. Позов Порошенка проти ВВС: суд визнав матеріал однобоким – ЗМІ [Електронне джерело] // Українська Правда: Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/02/8/7206170>.

6. Скандал з Яременком: «Слуга народу» вирішила переобрати голову комітету [Електронне джерело] // Укрінформ: Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2816154-skandal-z-aremenkom-sluga-narodu-virisila-pereobрати-golovu-komitetu.html>.

Секція 2

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Кореньков О. О.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

СТРАТЕГІЇ БОРОТЬБИ США ПРОТИ МІЖНАРОДНИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Після 2001 року боротьба з тероризмом стала головним пріоритетом в національній безпеці США [1]. Федеральне законодавство США визначає тероризм як кримінальний злочин, метою якого є залякування цивільних для того, аби вплинути на політику уряду США [2]. За ці майже 19 років сама загроза тероризму постійно еволюціонувала. Сьогодні в США загроза тероризму розглядається як загроза міжнародного тероризму або international terrorism (IT) та загроза екстремізму всередині країни або domestic violent extremism [3]. Самих терористів в США розбивають на три групи. Це homegrown violent extremists (HVEs) або екстремісти, які знаходяться в США, але мотивовані ідеями та цілями іноземних терористичних організацій, таких як “Ісламська держава” чи “Аль-Каїда”. За даними урядової організації New Jersey Office of Homeland Security and Preparedness у 2019 році було зафіксовано 41 випадок нападів або іншої активності з боку саме homegrown violent extremists. У 81% випадків ці дії були пов'язані з “Ісламською державою”. 66% всіх випадків - це надання терористам матеріальної допомоги і лише 7% - власне скоєння нападів [4].

Також небезпеку для громадян США за даними ФБР несуть domestic violent extremists або екстремісти, які мотивовані суто внутрішніми цілями та ідеями, які стосуються проблем США та не мають відношення до діяльності міжнародних терористичних організацій. Серед мотивів представників цієї групи є расизм, ісламофобія, антисемітизм, негативне ставлення до уряду США. Найбільшу небезпеку складають так звані одинаки або lone offenders. У 2019 році було зафіксовано 44 випадка нападів або підготовки нападів з боку domestic violent extremists. В результаті цих нападів загинуло 31 та 61 особа отримала поранення. 21 випадок пов'язаний з діяльністю прихильників ідеї вищості білої раси (white supremacist). 46% випадків - погрози атаки, 25% скоєні напади [5].

Нарешті третім джерелом небезпеки для громадян США з точки зору ФБР є іноземні терористичні організації або foreign terrorist organizations (FTO) за визначенням Державного департаменту США. Статус FTO терористична організація може отримати, якщо відповідає трьом ключовим вимогам, а саме є іноземною організацією, бере участь або має таку можливість і намір у тероризмі та загрожує безпеці громадян США чи обороні, зовнішнім відносинам або економічним інтересам. Наразі в переліку FTO, який ведеться Бюро з контртероризму при Державному департаменті США нараховується 69 іноземних терористичних організацій [6].

За словами Крістофера Врея, директора ФБР США, саме homegrown violent extremists, які вмотивовані ідеями іноземних терористичних організацій наразі несуть найбільшу загрозу для США. Крім того, попри той факт, що терористи “Ісламської держави” втратили території в Сирії та Іраку, саме ця організація несе найбільшу небезпеку для США.

Хоча виходячи з потрійної загрози, яку несуть терористи для США, в цій роботі ми звернемо увагу на стратегію боротьби США саме проти іноземних терористичних організацій. Ще у 2013 році тодішній президент США Барак Обама підписав документ, який чітко визначив загрози з боку іноземних терористичних організацій та стратегії боротьби з ними. В цьому документі, який отримав назву U.S. Policy Standards and Procedures for the Use of Force in Counterterrorism Operations Outside the United States and Areas of Active Hostilities, серед іншого зазначається, що США використовуватиме силу лише “для запобігання або припинення нападів на американських громадян, і навіть тоді лише тоді, коли захоплення терористів неможливе, і інших розумних альтернатив не існує для ефективного вирішення загрози” [8]. Відповідно до цих стандартів, було введено поняття зон активних бойових дій або areas of active hostilities, в яких може бути використана

сила США. Метою цього документу було ввести обмеження на використання сили поза межами areas of active hostilities та лише за наявності відповідних умов. Саме приналежність території до цих зон мала визначати стратегію, яку повинні використовувати США для боротьби з тероризмом.

За даними експертів аналітичної корпорації RAND, які опублікували велике дослідження стратегії боротьби проти “Ісламської держави” - Rolling Back the Islamic State, в розпорядженні США з урахуванням приналежності території до тієї чи іншої зони є чотири базові стратегії протидії терористам за кордоном. Це стратегія невтручання або disengagement, стратегія стримування або containment, стратегія жорсткого втручання або rollback (heavy) та стратегія м'якого втручання або rollback (light). Головною метою стратегії невтручання є збереження США від втручання у боротьбу проти некритичної загрози для країни. Прихильники цієї стратегії переконані в тому, що іноземні терористичні організації несуть меншу загрозу ніж іноземні держави чи терористи всередині країни [9]. Стратегія стримування включає в себе обмежені військові операції та обмежену підтримку локальних партнерів. Вона спирається на той факт, що перемога над терористами потребуватиме ресурсів та часу, але може бути досягнута без масштабної військової операції чи тим більше реалізації проекту з відбудови постраждалої держави (national state building). Тим не менш, ризиками для цієї стратегії є переоцінка можливості терористів до саморуйнування. Стратегія спирається на припущення, що без активного втручання іноземної сили терористи самі поступово ослабнуть та зруйнують себе [10]. Стратегія жорсткого втручання полягає у використанні армії в наземній операції для звільнення території від терористів. Головним аргументом на користь цього є те, що локальні партнери слабкі для вирішення проблеми терористів. Головною перевагою цієї стратегії є швидкість, з якою можна буде вирішити проблему. Однак звідси і недолік, а саме після швидкої перемоги над терористами США на фоні слабких локальних партнерів буде відповідати за подальше відновлення країни та стабілізацію ситуації. Нарешті стратегія м'якого втручання спирається на розвідку, авіацію та використання сил спеціальних операцій (ССО) з опорою на локальних партнерів, які будуть вести боротьбу проти терористів. Ця стратегія включає в себе неконвенційну війну та діяльність, спрямовану на підвищення спроможності іноземних партнерів щодо захисту своїх громадян та території від терористів. Крім того в рамках цієї стратегії також пропонується використання обмежених “точкових” ударів з використанням сил та засобів арміях та ССО США.

Аналітики з RAND саме останню стратегію, стратегію м'якого втручання пропонують як найбільш відповідний варіант для США враховуючи принципи роботи в зонах ведення бойових дій. Варто зазначити, що багато в чому саме ця стратегія допомогла звільнити території Іраку та Сирії, які контролювали терористи “Ісламської держави”, що може свідчити на користь її ефективності. Однак навіть попри втрату територій, вже через п'ять місяців після того, як терористи втратили останній підконтрольний населений пункт в Сирії, за даними розвідки США організація зуміла відновитися, переоблаштувавши свої фінансові мережі та відновивши пропагандистську роботу в Інтернеті [11].

В США тероризм розглядають як багатогранну загрозу, яка має як міжнародний так і національний виміри, кожен з яких вимагає особливого підходу. Головною загрозою через 19 років після теракту 2001 року залишаються міжнародні терористичні організації, але природа цієї загрози змінилася. Місце масштабних складних операцій, які можуть реалізувати добре підготовлені члени терористичних організацій на території США посів ідеологічний вплив, який міжнародні терористичні організації мають на громадян США та за допомоги якого можуть мотивувати та навіть спрямувати їх для атак всередині країни без необхідності прямого втручання самої організації. Ця загроза вимагає зваженої стратегії протидії. Американські дослідники виділяють чотири основних стратегії, кожна з яких має свої недоліки та переваги. На прикладі боротьби проти терористичної організації “Ісламська держава” в Сирії та Іраку, одна з цих стратегій, а саме стратегія м'якого втручання продемонструвала свою ефективність та повинна бути вивчена детальніше для кращого розуміння причин цього успіху. Тим не менш, ця стратегія не допомогла повністю вирішити проблему терористів ІД, які демонструють поступове відновлення після поразки. Це в свою чергу вимагає продовження пошуків ефективних стратегій боротьби проти міжнародних терористичних організацій.

Література

1. National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States [Електронний ресурс]. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: https://govinfo.library.unt.edu/911/report/911Report_Ch12.htm.

2. As Domestic Terrorists Outpace Jihadists, New U.S. Law Is Debated [Електронний ресурс] // The New York Times. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2020/02/25/us/domestic-terrorism-laws.html>

3. Wray C. Global Terrorism: Threats to the Homeland [Електронний ресурс] / Christopher Wray // Federal Bureau of Investigation. – 2019. – Режим доступу до

ресурсы: <https://www.fbi.gov/news/testimony/global-terrorism-threats-to-the-homeland-103019>

4. Homegrown Violent Extremists (HVEs) In The US, 2019 [Электронный ресурс] // New Jersey Office of Homeland Security and Preparedness. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.njhomelandsecurity.gov/analysis/homegrown-violent-extremists-in-the-us-2019>.

5. Domestic Terrorism in 2019 [Электронный ресурс] // New Jersey Office of Homeland Security and Preparedness. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.njhomelandsecurity.gov/analysis/domestic-terrorism-in-2019>

6. Foreign Terrorist Organizations [Электронный ресурс] // Bureau of Counterterrorism. United States Department of State. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/>.

7. Rolling Back the Islamic State [Электронный ресурс] / [J. G. Seth, J. Dobbins, D. Wyman та ін.] // RAND Corporation. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1900/RR1912/RAND_RR1912.pdf.

8. U.S. Policy Standards and Procedures for the Use of Force in Counterterrorism Operations Outside the United States and Areas of Active Hostilities [Электронный ресурс] // The White House. Office of the Press Secretary. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/05/23/fact-sheet-us-policy-standards-and-procedures-use-force-counterterrorism>.

9. Faux J. Is It Time for the US to Pull Out of Iraq and Syria? [Электронный ресурс] / J. Faux, M. A. Idrees // The Nation. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.thenation.com/article/archive/is-it-time-for-the-u-s-to-pull-out-of-iraq-and-syria/>.

10. Posen B. R. Contain ISIS [Электронный ресурс] / Barry R. Posen // The Atlantic. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/11/isis-syria-iraq-containment/416799/>.

11. Schmitt E. ISIS Is Regaining Strength in Iraq and Syria [Электронный ресурс] / E. Schmitt, T. Gibbons-Neff, A. J. Rubin // The New York Times. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2019/08/19/us/politics/isis-iraq-syria.html>.

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ У КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Однією з основних категорій у сучасній політичній науці й дійсності є категорія національних інтересів. Саме національні інтереси визначають стратегію й тактику зовнішньої політики держави, характер міжнародних відносин і особливості внутрішньої політики. Практичній реалізації національних інтересів повинне передувати теоретичне обґрунтування різних концепцій. Більше того, вивчення й аналіз існуючих концепцій національних інтересів є необхідною умовою створення нової власної концепції, що відповідатиме ефективному розвитку держави, міжнародним і внутрішнім умовам. У цьому полягає актуальність даного дослідження.

Метою роботи є проаналізувати сучасні концепції національних інтересів у контексті зовнішньої політики України.

Початок сучасних теоретичних розробок теорії національних інтересів датують 60-ми роками ХХ ст. Серед них дослідники окреслюють такі концепції як «стратегія швидкого реагування», концепція «взаємно гарантованого знищення», «східна політика», «залізна завіса», доктрина «масованої відплати», програма «нових кордонів», політика «блискучої ізоляції», доктрина «заякування», «холодна війна», «гібридна війна».

Однією з концепцій національних інтересів в контексті зовнішньої політики дослідники називають стратегію «гнучкого реагування». Дана стратегія бере свій початок з середини 1961 р., коли був схвалений план СЮП-2, який і відобразив стратегію «гнучкого реагування». Цей план передбачав проведення п'яти взаємопов'язаних операцій зі знищення радянського ядерного комплексу, придушення системи ПВО, знищення органів та пунктів військового та державного управління, великих груп військ, а також нанесення ударів по містам [7, с. 292].

Наступною концепцією, яка корелюється з вищеозначеною, можна назвати концепцію «взаємно гарантованого знищення», яка пов'язана з теорією стримування – геополітичною теорією, розробленою американським дипломатом Дж. Кеннаном в 1940-х рр. Концепція «взаємно гарантованого знищення» – концепція, за якою світовий мир і

порядок забезпечуються на основі неминучості тотальної відплати супротивника в разі нанесення по ньому першого ядерного удару [7, с. 524].

Наступною концепцією національних інтересів у контексті зовнішньої політики держав є «нова східна політика». Ця стратегія була складовою зовнішньої політики ФРН з 1969 р. «Нова східна політика» мала на меті перегляд старих позицій і перехід до курсу на домовленості із СРСР та іншими соціалістичними сусідами, на визнання існуючих кордонів та повоєнних реалій. Про силове повернення втрачених територій мови не було. Але сам факт «невизнання» створював ґрунт для діяльності екстремістських організацій у ФРН. На Сході ж він використовувався з метою залякування загрозою західнонімецького реваншизму, що давало підстави для зміцнення радянського контролю в «соціалістичному таборі» [3; 4; 7, с. 191].

Іншою концепцією національних інтересів у контексті зовнішньої політики держав є «Доктрина масованої відплати», яка була основою військової політики США в період президентства Д. Ейзенхауера. Ця Доктрина передбачала збільшення стратегічної зброї для ядерного удару по містах соціалістичного блоку, і, зокрема, авіації з ядерною зброєю на борту [7, с. 372].

Однією з концепцій національної безпеки також називають «залізну завісу». «Залізна завіса» – термін, який використовувався в літературі та засобах масової інформації країн Заходу для позначення символічного кордону держав із соціалістичними системами тоталітарного типу, що розглядалися як «закриті», ізольовані від решти світу [4, с. 265].

Ще однією концепцією національних інтересів у контексті зовнішньої політики держав можна визначити політику «нових кордонів» у США. Ця стратегія включала в себе проведення реформ у всіх основних сферах життя, зокрема, в освіті та охороні здоров'я; вирішення таких гострих проблем, як безробіття, житлове питання, расова дискримінація; розширення космічної програми [4, с. 32].

Наступною концепцією національних інтересів у контексті зовнішньої політики держав називаємо стратегію «блискучої ізоляції». «Блискуча ізоляція» – це термін, яким позначається загальний курс зовнішньої політики Англії другої половини ХІХ ст., що виражався у відмові від висновку тривалих міжнародних союзів. Острівне положення, величезні колоніальні володіння, сильний військовий флот, а головне – промислова й фінансова перевага над іншими державами дозволяли Англії зберігати свободу дій на міжнародній арені [3].

Таке явище в міжнародній політиці як «Холодна війна» також можна розглянути в якості концепції національних інтересів. «Холодна

війна» – глобальна геополітична, економічна та ідеологічна конфронтація між Радянським Союзом і його союзниками, з одного боку, та США, країнами Західної Європи і їх союзниками – з іншого, що тривала з середини 1940-х до початку 1990-х років, призвела до розпаду СРСР та переросла в сучасне протистояння між Росією та Заходом [1, с. 48-55; 4].

Останнім часом активізувалися дискусії навколо поняття гібридної війни. Певні дослідники стверджують, що будь-яка війна за своєю суттю є гібридною, бо поєднує в собі різні механізми ведення воєнних дій. Інші сучасні вчені наголошують на тому, що гібридні війни – це окремий специфічний вид війни. Так, гібридна війна – війна, основним інструментом якої є створення державою-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які звичайно досягаються звичайною війною. Експерти називають гібридну війну типом конфлікту, який все частіше буде застосовуватися у ХІХ столітті [5].

Гібридна війна поєднує принципово різні типи і способи ведення війни, які скоординовано застосовуються задля досягнення основних цілей. Типовими компонентами гібридної війни є використання методів, що сприяють виникненню та поглибленню в державі, обраній для агресії, внутрішніх конфліктів: створення внутрішніх суспільних протиріч через пропаганду з її переходом у інформаційну війну; створення економічних проблем через економічне протистояння з переходом в економічну війну та протидію зв'язкам країни-жертви з сусідніми країнами; підтримка сепаратизму та тероризму аж до актів державного тероризму; сприяння створенню нерегулярних збройних формувань (повстанців, партизан та ін.) та їх оснащення. При цьому сторона-агресор намагається та може залишатися публічно непричетною до розв'язаного конфлікту [6, с. 98].

Таким чином, у роботі проаналізовані сучасні концепції національних інтересів у контексті зовнішньої політики держав. Ці концепції демонструють силовий аспект, що домінує в теорії національних інтересів і в ХХ, і в ХХІ століттях, тобто й зараз переважає реалістичний підхід у політиці. ХХІ століття закономірно демонструє перевагу інформаційних технологій у захисті, реалізації та демонстрації національних інтересів. Важко визначити, яка саме концепція була більш дієвою та ефективнішою, бо та чи інша концепція має різні політичні, воєнні й економічні боки, а також різні цілі. Напевно, «політика нових кордонів» поєднує в собі всі елементи, необхідні для гармонійного розвитку держави. Тематика роботи торкається дискусійної проблеми, тому що проаналізовані концепції не

всі дослідники вважають саме концепціями національних інтересів, відносять їх виключно до стратегій зовнішньої політики окремих держав. Але, беручи до уваги, що концепцію національних інтересів розглядаємо як систему можливої реалізації національних інтересів конкретної держави в певний проміжок часу, то стратегії, що означені в даному дослідженні, можна аналізувати як стратегії захисту й реалізації цінностей і потреб конкретних держави та суспільства, тобто національних інтересів. Перспективою подальших досліджень може бути аналітика концепцій національної безпеки різних держав, а також удосконалення концепції національних інтересів та стратегій зовнішньої політики України.

Література

1. Бжезинський З. «Холодна війна» та її наслідки / Збігнев Бжезинський // Політика і час. — 1993. — № 1. — С. 48–55.
2. Кэрбуне Р. Концепция национального интереса в теории международных отношений / Р. Кэрбуне [Электронный ресурс]. — Режим доступа к ст. : <https://radjcarbune.wordpress.com/2015/09/03>
3. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1918–1945 рр.) : [посібник] / [З. А. Баран, Г. М. Кипаренко, С. П. Мовчан, М. М. Швагуляк]. — Львів : Афіша, 2008. — 288 с.
4. Політична енциклопедія / [Редкол. : Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін.] — К. : Парламентське видавництво, 2011. — 761 с.
5. Пуйвелде ван Д. Гібридна війна — чи вона взагалі існує? / Дем'єн ван Пуйвелде // НАТОРевю. Інформаційний вісник [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ст. : <https://www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/UK/index.htm>
6. Требін М. П. Війна «гібридна» / Михайло Петрович Требін // Політологічний енциклопедичний словник / [Уклад. : Л. Герасіна, В. Погрібна та ін. ; за ред. проф. М. П. Требіна]. — Х. : «Право», 2015. — С. 98.
7. Українська дипломатична енциклопедія : У 2-х т. / [Редкол. : Л. В. Губерський (голова) та ін.] — К. : Знання України, 2004.
Т. 1 — 760 с.
Т. 2 — 812 с.

ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Вступ людства в ХХІ століття обумовило стрімкі зміни щодо визначення та ролі національних держав.

На наш погляд процес трансформації держав базується, насамперед, на фоні глибоких протиріч, глобалізації, сталого розвитку та інших політико державних факторів.

В зв'язку з цим, адміністративні реформи держави повинні вимагати до себе не тільки усталені норми та принципи, але й біолого медичні фактори.

Серед усталених норм авторка наголошує глобалізаційні проблеми та засоби їх вираження: підвищення ролі інформаційної сфери, фундаментальні зміни у цінностях людини тощо.

Глобалізація як феномен досліджена недостатньо і потребує вироблення рекомендацій практично по всім складовим.

По-перше, в умовах української держави потрібна децентралізація компетенцій держави та передача значної її частини на регіональні рівні.

По-друге, ліквідація бюрократичних перепон у діяльності місцевих та державних органів влади.

По-третє, боротьби з корупцією на вищих та регіональних рівнях майже «китайськими засобами».

Шляхом вирішення цих проблем може постати в інформаційному плані посилення обізнаності населення, особливо регіонів про конкретизацію цілей та їх можливої ефективності на рівнях центральної державної та регіональної влади.

В організаційному плані потребує змін бюрократичної держави, політичної влади та її інституціонального апарату в центрі та на місцях в напрямках реформи.

В плані адміністративного управління потрібно домагатися, щоб адміністрація усіх рівнів мислила стратегічно, але діяла демократично, тобто признавала значимість і цінність громадянського суспільства. Перед суспільством постають питання формування власних орієнтирів розвитку, які б відповідали вимогам громадян та продовжили б

тенденцію удосконалення управління через адаптацію форм і методів роботи до потреб громадян та державного апарату.

У бізнесово ринковому відношенні потрібно брати курс на більш реальні заходи щодо протиречивих процесів, які стосуються бізнесу і політики, суспільства і влади, влади та бізнесу. В наше сьогодення до рішення цих питань повинні прилучитися різнобічні структури з урахуванням політичної, економічної, соціальної та інформаційної складових. Цей достатньо складний процес вимагає відходу від формалізму у зовнішніх та внутрішніх відносинах, централізації в прийнятті рішень та нових можливостей спілкування. Важливим є процес взаємодії між публічною адміністрацією та громадянами, який ґрунтується на обміні інформацією та залученні громадян в політичний процес.

Пошук ліквідації цих протиріч в Україні може призвести до подальшого формування громадянського суспільства, налагодження дієвої влади та суспільного благополуччя.

Література

1. Innovation Policy in Europe, 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cordis.europa.eu/documents/documentlibrary/66624381EN6.pdf>
2. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: монографія / [А.С. Філіпенко та ін.]. – Київ : Знання України, 2004. – 304 с.
3. С.Камінський. Глобалізація// Політична енциклопедія. Редкол.: Ю.Левенець (голова), Ю.Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011. - ISBN 978-966-611-818-2.
4. Зінченко В.В. Глобалізація і глобалістика. Львів: «Новий Світ – 2000», 2014. – 420 с.

Одинцова Т. А.,

Луганський національний аграрний університет

LANGUAUGE AS AN ASPECT OF GEOPOLITICA

At this juncture Ukraine is in a period of historical, economic, social and political development and is trying to take a worthy place in the international arena. It is impossible to overestimate the importance of language in both the political, social and cultural spheres of any state. At the

same time, the issue of language cannot have geopolitical and political aspect.

While knowledge of the native language contributes to the study of the native culture, the study of a foreign language develops personal potential, provides an opportunity to join the European universal culture and European society, and not only, but political system as well.

The aspect of language learning has always been seen by linguists as an integral part of the upbringing and development of the individual, and global changes in political and economic life give it new goals of intercultural interaction, and foreign language is seen as a tool.

The language is not only firmly embedded in the mentality of the nation, but also has a deeply political character and can be used for both peaceful and destructive purposes. The events in Donbass are an example of language manipulation and language issues in particular.

Here we should mention the basic principles of the Council of Europe where the linguistic aspect is reflected as a precious treasure that must be preserved and protected.

The processes taking place in the modern world require citizens of all countries to be aware of the political life of the world, not just in the country of residence. Thus, the ability to communicate in several languages is a requirement of modernity, which can be realized through the widespread introduction of multilingual education, which is not only closely related to socio-political, economic, legal, ethical and other spheres of society.

Tolerant attitude to other political and religious views, customs, the ability to see the peculiarities of their own culture in the context of cultures of other nations and world culture in general, to perceive the world as a set of complex relationships — the main task of learning a foreign language. The process of globalization is not only the rapprochement of peoples and nations; it is an intensification of unprecedented competition between states and nations. Only the state and the nation, which will have the most cohesive united population, which will receive information from different sources through the ability to communicate in a foreign language and have access to primary sources, will be most aware of their national interests in politics, economics etc. will be able to protect their interests in competition with other states and peoples, to create better conditions for the citizens of their country in geopolitical arena of the world.

Карчевська О. В., Реука А. С.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

«М'ЯКА СИЛА» ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ

Виходячи зі своїх цілей, ресурсів і можливостей держави прагнуть мати вплив на міжнародне середовище та інші суб'єкти міжнародних відносин. Серед основних інструментів впливу частіше застосовуються фінансово-економічні, військово-силові та політико-дипломатичні ресурси. Але наявність цих ресурсів не означає, що кожна держава однаково ефективно може їх застосовувати для просування власних інтересів.

«М'яка сила» як стратегія, переважно характеризується здатністю держави формувати світову громадську думку шляхом популяризації власних цінностей і традицій національної культури, здобутків у сфері науки і освіти; обґрунтування переваг партнерства на засадах власної позиції праоти та забезпечення справедливості.

Автором даного терміну є американський політолог Джозеф Най, який у своїй праці зазначав, що досягти зростання впливу в сучасному світі мирними засобами набагато важче, ніж військовими. Проте, навіть потужні держави прагнуть включити «м'яку силу» до свого арсеналу, адже це набагато престижніше, ніж удаватися до інструментів «жорсткої сили», яка все більше піддається засудженню з боку світової спільноти.

Існує стала точка зору, що «м'яка сила» – це атрибут політики розвинених держав світу. На підтвердження зазначеної позиції наведемо декілька прикладів того, як і які держави за останні десятиліття збільшили свій потенціал у зовнішній політиці, в тому числі застосовуючи елементи «м'якої сили».

Традиційною стратегією «м'якої сили» прийнято вважати американську. Провідний ресурс «м'якої сили» Сполучених Штатів – це привабливість американської культури і американського способу життя. Опитування громадської думки показують, що майже 80% респондентів із 43 країн світу захоплюються досягненнями США в галузі науки і технологій, а близько 60% люблять американську музику і телебачення.

США мають перше місце і за чисельністю емігрантів, обсягом телекомунікаційних продуктів, кількістю іноземних студентів, а також переможців нобелівських премій.

Ще одним важливим надбанням американців є – ідеологія, яку більша половина опитаних вважає привабливою. Ефективним інструментом нарощування потенціалу «м'якої сили» США є також відкритість і публічна дипломатія. Експерти вважають, що центральну роль в її здійсненні відіграє інформаційний ресурс і контроль над інформаційними потоками.

Дж. Най виділяє три виміри публічної дипломатії США: щоденне направлене висвітлення американських зовнішньополітичних акцій; «Стратегічне спілкування», під яким мається на увазі обговорення найбільш важливих для США політичних тем, а також розвиток прямих контактів з іноземною аудиторією за допомогою системи обмінів, програм наукових стипендій тощо [1]. В міжнародних освітніх програмах Сполучених Штатів брали участь – колишній президент Грузії М. Саакашвілі, президент України В. Ющенко, а також відомі «проамериканські» політики М. Тетчер, Г. Шмідт, які підвищили впливовість американізму на міжнародній політичній арені.

У сучасному світі є інші приклади застосування «м'якої сили». Її потенціал пов'язаний з можливостями і спрямованістю політики певних міждержавних об'єднань або окремих держав. Так, сьогодні, популяризація американської моделі демократії доволі скептично оцінюється населенням Німеччини, Італії, Великобританії та Франції, все більше політиків висловлюється за більшу незалежність від США в питаннях дипломатії і безпеки. Серед аргументів, якими оперують європейські політики називають те, що Сполучені Штати є джерелом загрози миру, а через однобічність американських підходів виникає постійна загроза втягнення країн-прихильників США у протистояння з конкурентами.

Європа, як сукупність самобутніх та переважно самодостатніх держав може скласти конкуренцію США. Маючи високий соціально-економічний розвиток, практику взаємодопомоги та співпраці, усталені цінності правової та соціальної держави європейські країни напрацювали комплекс м'якого впливу. До того ж, усім відома багатоманітність європейських мов, пам'яток культури та мистецтва, а також іспанські курорти, французьке вино, швейцарська надійність та німецька педантичність.

Франція займає лідируючі позиції в світі по кількості нобелівських лауреатів у галузі літератури і йде попереду США в залученні туристів. Великобританія і Німеччина займають третє і четверте місця після США і Японії з продажу музичної продукції. Європейський вид спорту

– футбол, більш популярний у світі, ніж американський футбол або бейсбол. Необхідно відзначити, що Франція і Великобританія витрачають на публічну дипломатію приблизно ті ж гроші, що і США. Аналізуючи кожну країну окремо, можна визначити, що жодна з них окремо не змогла би конкурувати з США, але сьогодні для просування національних інтересів, заради мінімізації негативних викликів на шляху до безпеки і миру, держави об'єднують можливості і застосовують елементи «м'якої сили» утворюючи зразок регіональної консолідації.

Багатьом європейцям подобається прихильність Америки свободі, але для себе вони віддають перевагу політиці піклування про суспільство через новий підхід до економіки, який націлений на припинення виснаження природних ресурсів, забруднення екології та розгортання неоліберального індивідуалізму.

Використовуючи інструменти м'якого впливу Європа поширює популярність європейської політики, економіки та стилю життя, в першу чергу серед сусідніх з ЄС країн. Інтеграція до ЄС визначена важливим стратегічним пріоритетом в Україні, Грузії, Молдові, Туреччині та інших державах. Президент Туреччини навесні 2020 року зазначив, що його країна продовжує виконувати зобов'язання для вступу в ЄС. Ердоган наголосив, що ЄС поєднує основоположні цінності, такі як демократія, права людини і верховенство права з економічним і соціальним розвитком, тому є джерелом натхнення для багатьох країн світу [1].

Серед азіатських держав активно розробляє власну теорію «м'якої сили» Китай. У роботі Пан Чжун'їна, директора Інституту глобальних проблем Нанькайського університету, детально аналізується специфіка китайського розуміння «м'якої сили», яка по суті спирається на тези відомого стратега Сунь-цзи, зокрема, «битися і перемагати в кожній битві – це не вища досконалість; вище мистецтво полягає в тому, щоб зломити опір ворога без бою».

Сучасний концепт китайської м'якої могутності ще розробляється, але вже визначено кілька аспектів даної політики, котрі Китай збирається активно розвивати: виробничі системи (підвищувати виробництво «нематеріальних товарів»; експорт та імпорт освіти та науки; культура як бренд (використання метокультури, поширення китайської унікальної культури за допомогою мови і художнього мистецтва). Уряд КНР почав призначати стипендії, щоб привабити іноземців до вивчення китайських бойових мистецтв [2, с. 158].

За відкритими даними, Китай щороку витрачає понад \$10 млрд доларів для популяризації свого державного бренду. Зокрема, як зазначає Елеонор Елберт у дослідженні для аналітичного центру Рада

міжнародних відносин, Піднебесна розвиває мережу міжнародного телебачення, розрахованого на аудиторію понад сотні країн та започатковує навчальні культурні центри по всьому світу (Інститути Конфуція). Саме вони є одним із ключових елементів м'якої сили Китаю. Інститути Конфуція – мережа освітніх організацій, які мають за мету забезпечення ресурсами для вивчення китайської мови та культури по всьому світу. Ця структура підпорядковується Міністерству освіти КНР. У світі діє вже 539 таких осередків китайської культури, близько 200 їх працює в Європі.

Зокрема, у Києві є Інститут Конфуція при Національному університеті імені Тараса Шевченка та Національному лінгвістичному університеті. Такі інститути є в Харкові та Одесі. У Запоріжжі діє так званий клас Конфуція. У 2013 році Інститут Конфуція при Луганському державному університеті було визнано найкращим у світі. У 2014-му Інститут переїхав з окупованої території разом з університетом. Окрім класичних центрів вивчення мови та культури Китай створює «спеціалізовані». Цього року один із таких – Музичний центр Конфуція – відкрився при Національній музичній академії імені Чайковського. Центр має впроваджувати новітній курс китайського музичного мистецтва в Україні та сприяти культурній співпраці між двома країнами. «Спеціалізовані» Інститути Конфуція діють і в інших країнах. Так, у Нью-Йорку є Інститут Конфуція з вивчення світових фінансів, в Афінах – із вивчення бізнесу, у Лондоні – китайської медицини [3].

Оновився і китайський підхід до дипломатії. Вона стала масштабною, багатосторонньою і багатосуб'єктною. Основними питаннями для дипломатії є: політика, безпека, економіка, інвестиції та екологічні проблеми. Застосування стратегії «м'якої сили» китайською дипломатією має позитивні наслідки. Так, на початку XXI ст. підтримка китайської позиції в ООН з питання прав людини зросла з 50 % до понад 70 %, активізувалася робота у багатьох міжнародних та регіональних організаціях [4].

Китай тонко і ефективно використовує також заходи міжнародного значення, котрі відбуваються на його території, наприклад, Олімпіада в Пікіні та збільшення уваги до країни після неї.

Отже, можна констатувати появу на світовій арені нового китайського феномену «м'якої сили», яка прагне стрімко вийти на рівень, аналогічний впливу американської і європейської «м'якої сили». Особливу привабливість Китаю забезпечують економічні успіхи та стійкість економіки щодо сучасної світової економічної кризи, політика інвестування та модернізація виробничого процесу. Конкурентною перевагою є те, що паралельно з прагненням підвищити геополітичний рейтинг Китаю, чітко простежується тенденція щодо розбудови

гармонійних неконфронтаційних відносин з іншими цивілізаціями, що безпосередньо сприяє зміцненню міжнародної стабільності, безпеки і взаєморозуміння.

Аналізуючи досвід формування політики «м'якої сили» в Україні, слід зазначити основні напрями її практичного застосування: участь у врегулюванні різних кризових ситуацій, міжнародних і локальних конфліктів; надання гуманітарної допомоги нужденним країнам; участь у проведенні глобальних міжнародних заходів.

Слушною є думка українського науковця В. Горбатенка: «В Україні за роки її незалежності майже не виникало ідей, здатних об'єднати соціокультурно розірване суспільство. ...У зв'язку з цим Україні необхідно всебічно розвивати і зміцнювати інфраструктуру громадянського суспільства з тим, щоб не лише уважно стежити за діями уряду і політичних структур, а й поставити їх під народний контроль та на цьому рівні вирішувати долю своєї країни» [5].

Отже, «м'яка сила» в сучасних умовах є дуже важливим чинником формування привабливості і позитивного іміджу держави на міжнародній арені. Застосування м'якого впливу є більш ефективним у відкритих суспільствах із децентралізованою владою та демократичним режимом (який включає свободу слова). Можливості «впливати на бажання інших» у закритих країнах із сильною владою диктатора є обмеженими. Крім того, поширювати власні цінності легше у суспільствах із схожими або близькими культурними орієнтаціями. Фундаментальні відмінності провокують реакції відторгнення. Такі ж реакції є відповіддю на занадто агресивне просування будь-якого способу життя або культурного стереотипу.

Таким чином, в епоху глобалізації і посилення геополітичної конкуренції інструментарій «м'якої сили» є важливим ресурсом зовнішньополітичної могутності країни, що претендує на роль світового центру або полюсу влади, іншими словами на статус сучасної великої держави [6].

У сучасних умовах «м'яку силу» знаходиться у фокусі глобальних соціально-політичних, економічних і культурних процесів. Вони формують нову систему світової політики, в якій класичні ієрархічні моделі взаємин мають поступитися місцем мережевим структурам, позитивне значення яких не можна буде сфальсифікувати.

Література

1. Най Дж. «Мякая сила» и американо-европейские отношения [Електронний ресурс] / Джорж Най // Smart Power Journal. – Режим доступу до статті: <http://smartpowerjournal.ru/soft-power/>.

2. Білоконь О. С. «М'яка сила» Китаю як інструмент формування нового міжнародного порядку / Білоконь О. С. // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – 2014. – Випуск 8. – С. 157-159.

3. Ворожбіт О. Лапа тигра. М'яка сила Китаю в Україні [Електронний ресурс] / Ворожбіт Ольга // Тиждень. – Від 14.08.2019. – Режим доступу до статті: <https://tyzhden.ua/World/233721>.

4. Фоллат Э. Объятия дракона. «Мягкая сила» Китая угрожает Западу [Електронний ресурс] / Фоллат Э. – Режим доступу до статті : <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1280483760>.

5. Горбатенко В. «М'яка сила» як основа сучасної геополітичної стратегії / Горбатенко Володимир. – Режим доступу до статті: <file:///C:/Users/User/Desktop/%D0%A2%D0%9C%D0%92/167451-368897-1-PB.pdf>.

6. Ткач О. М'яка сила як інструмент непрямого управління міжнародними процесами / О. Ткач, А. Ткач // Американська історія та політика. – 2016. – № 2. – С. 252-259. – Режим доступу до статті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ahp_2016_2_36.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ РАД

Актуальність наукової роботи зумовлена тим, що опрацювання світового досвіду може стати підґрунтям для імплементації кращих моделей роботи консультативно-дорадчих органів до українських реалій.

Так, що у Данії консультативно-дорадчі органи мають інформаційні та консультативні повноваження, забезпечують діалог між громадськістю та органами влади. Члени таких організацій зазвичай призначаються. Наприклад, данська Рада з питань інвалідності складається з 14 членів, призначених Міністром Соціальних Справ: 7 із них призначаються за рекомендацією Данської Ради Організації Інвалідів, інші 7 рекомендуються Асоціацією Рад Графств Данії, Національною Асоціацією Місцевої Влади Данії, містом Копенгаген і місцевою владою Фредеріксберга, міністрами Освіти, Охорони Здоров'я, Праці, а також Соціальних справ [2, с. 23].

В Естонії функціонує Єдина комісія уряду та представників об'єднань громадян, метою діяльності якої є підготовка, виконання та оцінювання результатів реалізації Концепції розвитку громадянського суспільства. Пропозиції, які надходять, зазначена комісія розглядає, оцінює та надсилає державним органам влади та іншим установам, які компетентні в певному питанні. Також комісія готує інформаційно-просвітницькі матеріали для обговорення в суспільстві. Склад цієї комісії затверджується урядом, головою в ній призначається Міністр внутрішніх справ, а Міністерство внутрішніх справ координує роботу комісії загалом. Співголовами спеціально утворених робочих груп комісії є працівники Міністерства внутрішніх справ спільно з представниками громадськості. Оцінку діяльності комісії надає уряд, який розглядає її звіти про виконану роботу [1, с. 81].

Визначною рисою політичної системи Швеції є високий ступінь залучення громадян до формування державної політики, громадськість інтегровано в політико-адміністративну структуру держави. Унікально,

що держава, формою правління якої є конституційна монархія, стає каталізатором підвищення активності громадян та інститутів громадянського суспільства. У країні налічується близько 200 тисяч громадських об'єднань, а 48% населення є членами громадських організацій. Активність громадян стала передумовою прийняття законопроектів, реформування, функціонування державних структур, економіки тощо. Здебільшого громадські організації у Швеції є квазідержавними, тобто підпадають під публічне право та фінансуються переважно державою чи органами соціального забезпечення відповідно до принципу субсидіарності. Внески громадян незначні, як і величина пожертвувань [3, с. 20].

Швеція, як і Норвегія та Нідерланди, належала до групи країн, які надавали досить великий відсоток від загального бюджету розвитку громадського суспільства. Позитивною практикою є видача грантів консультативним органам на реалізацію соціально важливих проєктів. Гранти надаються через центральні державні установи або міністерства чи інші державні органи. У Швеції зазвичай грантодавцями є державні міністерства та аналогічні державні установи, а також органи місцевого самоврядування.

Як приклад консультативно-дорадчого органу у Швеції можна навести діяльність Комітету майбутнього, до складу якого входять представники дев'яти громадських авторитетних об'єднань. Цей комітет функціонує як парламентський орган, який визначає напрямки технологічного розвитку держави та його соціальні наслідки, опрацьовує питання щодо факторів та моделей майбутнього розвитку [3, с. 16].

У Франції створення та функціонування Економічної й Соціальної Ради, консультативного органу при органах державної влади, передбачено Конституцією. Мета Ради – сприяння співпраці між представниками різних професійних категорій та забезпечення їхньої участі в соціальній та економічній політиці уряду. Економічна і Соціальна Рада складається з 230 представників 14 соціальних і професійних груп, яких призначають на 5 років уряд і відповідні соціальні й професійні групи [4, с. 168].

Отже, в ЄС інститут громадських рад інтегрований у політико-адміністративну структуру держави та має велику вагу у суспільно-політичному житті громадян країн-членів. Громадські ради беруть участь не лише у консультативних і дорадчих процесах, експертно-аналітичній діяльності, а й впливають на законотворення й формування державної політики. Високий рівень розвитку інституту громадських рад зумовлений партнерськими взаєминами з органами державної

влади, підтримкою держави (подекуди й фінансовою), а також громадською свідомістю суспільства цих країн.

Література

1. Комунікація : демократичні стандарти в роботі органів державної влади / За заг. ред. к.н.держ.упр. Н.К. Дніпроенко. К.: Вістка, 2008. 164 с.
2. Усаченко Л. М. Зарубіжний досвід неурядових організацій : функціональні моделі. 2014. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10ulmofm.pdf> (дата звернення: 20.08.2019).
3. Божко С. О. Організаційні основи зовнішньої політики Швеції. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2010. № 93. С. 51–57.
4. Руденко В. Консультативные общественные советы : особенности организации и деятельности. Государство и гражданское общество : практика эффективного взаимодействия. Международный опыт : сб. ст. и док. / сост. Е. Б. Тонкачѐва, Г. Б. Черепок. Минск : ФУАинформ, 2009. С. 162–173.

Титаренко О. Р., Карчевська О. В.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Дала*

ПОЛІТИКА ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ: ВИКЛИКИ ТА НОВІ ОРІЄНТИРИ

Перебування Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії в Європейському союзі тривало 47 років і офіційно закінчилося 1 лютого 2020 року. Вперше в історії ЄС його покинула одна з країн на основі статті 50 Лісабонського договору. На думку британського прем'єр-міністра Бориса Джонсона вихід з ЄС – це «світанок нової ери» і «не кінець, а новий початок» [1].

Хоча Британія 31 січня формально вийшла з Євросоюзу, проте фактично залишилася в ньому до кінця року: до 31 грудня між Британією та ЄС зберігається вільне пересування людей, товарів, послуг і фінансів. У експертів немає сумнівів щодо незворотності прийнятого британцями рішення, але має відбутися ще три наступних раунди переговорів: в квітні, травні і червні 2020 року, по тижню кожен. До кінця року сторони повинні домовитися про всі аспекти подальших взаємин. Представники ЄС, включаючи Мішеля Барньє, неодноразово говорили, що, з огляду на гігантський обсяг цих відносин, зробити це в такий короткий термін буде вкрай важко.

Але не всі європейські політики впевнені, що Британія зробила вибір, який відображає справжні настрої англійського суспільства. Так, Еммануель Макрон, публічно висловився про те, що агітація за Брексит була побудована на брехні, перебільшенні і спрощенні. Проте політик визнав, що це урок для ЄС, і союзу необхідні реформи. Колишній прем'єр-міністр Швеції Карл Більдт, також впевнений, що Брексит принесе ризики саме для Лондона [2].

Великобританія пройшла складний шлях пошуку оптимальної побудови відносин з країнами Західної Європи після приєднання до ЄС. Накопичені за довгі роки суперечності змусили країну повернутися до незалежної моделі розвитку з метою забезпечення лідерських позицій власними зусиллями.

Спроби здобути для себе більше свободи для маневрування в умовах ЄС Лондон робив з початку взаємовідносин. Британці не підписали Шенгенський договір і не перейшли на євро, прагнучі зберегти елементи політичної та економічної незалежності. Природньо, що принцип наддержавного контролю над економікою, фінансами, законами дуже багатом у Великобританії не подобається. Крім цього, в Сполученому Королівстві великий вплив традиційно мають прихильники трансатлантичного співробітництва. У правовій сфері, традиціях та принципів ведення бізнесу у Британців набагато більше спільного з США, ніж з Європою.

Поглиблення європейської інтеграції в останні десятиріччя спричинило створення великої кількості наднаціональних структур та організацій Європейського Союзу. Це обумовило проблему узгодження національних та наднаціональних інтересів в ЄС, до їхнього загострення в процесі розбудови інтеграційних механізмів найбільш гостро ставилися у Великій Британії.

Особлива позиція, яку Велика Британія відстоювала з часів вступу до ЄЕС, характеризувалася небажанням поступатися частиною національного суверенітету спільним інтеграційним інституціям. Переважна більшість країн співдружності погоджувались трансформувати унікальність власних політичних та правових систем, зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні пріоритети, ставлення до культурної ідентичності на користь європейській колективній перспективі. Такий аспект у британській позиції викликав завжди протиріччя. Вони стримано ставилася до процесу поглиблення інституційного структурування ЄС, водночас підтримували процес інтеграційного розширення, виступали за посилення ролі національних парламентів, розширення права блокування європейських ініціатив сукупністю парламентів держав-членів ЄС, підтримували більш відповідальне застосування на практиці принципу субсидіарності [3].

Існували розбіжності між Великою Британією і Європейським Союзом і в одному з найважливіших питань функціонування ЄС. Британський уряд, а також уряди Польщі та Чеської Республіки з метою захисту національних інтересів не погоджувались з наданням обов'язкової юридичної сили Хартії основних прав ЄС.

Особлива позиція Сполученого Королівства існувала і в сфері юстиції та внутрішніх справ, де остання брала лише часткову участь, відмовляючись від певних ініціатив, наприклад, Британія була одним із головних противників введення інституту Європейської прокуратури, ключовим завданням якої повинна стати боротьба з фінансовими махінаціями, пов'язаними з бюджетною політикою ЄС [4]. Найгострішою проблемою в ЄС до сьогодні Лондон вважає – нерівномірний розподіл бюджетного навантаження. Великобританія, Італія і Франція виступали за перегляд правил, на відміну від Німеччини, яка наполягає на повазі до правил бюджетної політики.

Каталізатором від'єднання від ЄС стали проблема імміграції. Починаючи з 2015 року Європа зіткнулася з найбільшою хвилею міграції з середини 1990-х років.

У економічній сфері Британія завжди була менш сварлива, ніж в політичній та інституційній діяльності. Єдиний внутрішній ринок став тим інтеграційним проектом, умови якого незмінно Великобританія виконує. У міру просування по шляху поглиблення інтеграції розрив зменшувався, згладжувалися протиріччя Великобританії з іншими учасниками в аграрній, регіональній, енергетичній галузях. Тому саме економічні втрати найчастіше обговорюються в експертних середовищах Лондона. Фахівці аналітичного центру Open Europe сходяться на скороченні ВВП країни на 3% до 2030 року і передбачають втрату впливу лондонської фінансової площадки та втрату бізнес-зв'язків. Також сумнівна перспектива у спільних космічних проєктів через втрату доступу Лондона до супутникової системи навігації «Галілео» [5].

З Брекситом виникають підстави для нової хвилі радикалізації у Північній Ірландії, адже створення кордонів може викликати сприйняття, що порушуються умови мирної угоди. Більшість представників старшого покоління виступають категорично проти його поновлення. Для багатьох північних ірландців важливо відчувати себе європейцями – це певним чином збалансовує необхідність бути частиною Великої Британії і є гарантією збереження мирної угоди. Після мирної угоди 1998 року ЄС інвестував значні кошти у підтримку прикордонних спільнот з метою розвитку малого бізнесу та промисловості, що дозволило знизити рівень безробіття (в деяких районах з 30% до 3%), змінити жахливу економічну ситуацію, яка була

в зоні конфлікту, та сприяти прикордонному діалогу. Але це призвело і до того, що багато підприємств орієнтувалися саме на ринок ЄС або прикордонну торгівлю [6].

Але існують і більш оптимістичні сценарії, наприклад, за умови укладення всеосяжної торгової угоди з Євросоюзом динаміка торгівлі майже не зміниться; позитивним фактором відзначиться свобода від перевантаження численними директивами; Британія зможе взяти під контроль власні витрати і буде витрачає гроші на національні пріоритети.

Після завершення перехідного періоду виходу з європейської сім'ї, Британія прагне продовжити торговельні відносини з Європейським Союзом на схожих із Канадою умовах. Майбутня торговельна угода має включати торгівлю як товарами, так і послугами. Представники Канади та Європейського Союзу таку економічну й торговельну угоду (СЕТА) підписали в жовтні 2016 року. Вона передбачала усунення мит на торгівлю на 99% усіх видів товарів. Водночас у ній обмежувався обсяг торгівлі, приміром, яловичиною, свининою та деякими іншими продовольчими товарами. СЕТА також не охоплює сферу послуг, яка забезпечує 80% робочих місць у Великій Британії. Канадські компанії можуть діяти в ЄС лише після отримання необхідних дозволів [7]. У свою чергу Лондон готовий підписати угоду з ЄС щодо рибальства та запропонував щорічні переговори.

Якщо Великобританія не узгодить нову угоду з Європейським Союзом про вільну торгівлю, то зовнішня торгівля регулюватиметься правилами та принципами Світової організації торгівлі. Внаслідок цього значна кількість товарів потрапить під митне регулювання. І тоді виправдаються негативні передбачення експертів.

У процесі вирішення комплексу питань внутрішнього і зовнішньоекономічного розвитку, відносини Великої Британії та ЄС поступово набуватимуть меркантилізму та раціональності, і в решті решт, кожна держава повернеться до стратегії розвитку, яка історично визначена. Але, очевидно, що міжнародні відносини між країнами європейського регіону втратять стабільність та характеризуватимуться розбалансуванням устремлень провідних європейських акторів.

Література

1. Brexit: Boris Johnson says 'no need' for UK to follow EU rules on trade [Електронний ресурс] // ВВС ньюз. – 03.02.2020. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/uk-51351914>.

2. «Ла-Манш нас не разделит, не разделит и брексит». Как ЕС реагирует на выход Британии [Электронный ресурс] // ВВС ньюз. – 01.02.2020. – Режим доступа к статье : <https://www.bbc.com/russian/news-51339864>

3. Вихід Великобританії з ЄС: Навіщо британцям Брексіт і чи готові вони до наслідків [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <https://zik.ua/news/2019/09/18/vyhid-velykobrytanii-z-yes-navishcho-brytantsyam-breksit-i-chy-gotovi-vony-do-1649209>.

4. Велика Британія хоче укласти з ЄС угоду за «канадським» зразком trade [Електронний ресурс] // День. – Від 05.02.2020. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/news/050220-velyka-brytaniya-hoche-uklasty-z-yes-ugodu-za-kanadskym-zrazkom-predstavnyk-brytanskogo>.

5. Цена Брексіта [Електронний ресурс] // Евроньюз. – От 16.02.2016 г. – Режим доступу к статье: <https://ru.euronews.com/2016/02/16/brexit-the-cost-for-britain>.

6. Шелест Г. Brexit зупинився на кордоні: як проблема Північної Ірландії ламає переговори Великої Британії та ЄС [Електронний ресурс] / Ганна Шелест // Європейська правда. – Від 13.12.2017 р. – Режим доступу до статті: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/12/13/7074989/>.

7. Велика Британія хоче укласти з ЄС угоду за «канадським» зразком trade [Електронний ресурс] // День. – Від 05.02.2020. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/news/050220-velyka-brytaniya-hoche-uklasty-z-yes-ugodu-za-kanadskym-zrazkom-predstavnyk-brytanskogo>

Фень Л. Г., Павлова Л. І.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

МІСЦЕ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ІНВЕСТИЦІЙ: ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Сьогодні Україна знаходиться в умовах недостатнього соціально-економічного розвитку за рахунок власних фінансових ресурсів та потребує притоку іноземного капіталу, який забезпечить структурну модернізацію економіки, відродження її експортного потенціалу і підвищення міжнародної конкурентоспроможності.

В Україні існують інвестиційно привабливі фактори, які розширюють її інвестиційні зв'язки. По-перше, це географічне розташування на перетині основних транспортних шляхів між Європою та Азією. Україна займає середнє положення між європейською зоною інтеграції та Росією. Водночас Україна є транзитним маршрутом для майже чверті імпорту природного газу з Росії до Європейського Союзу. По-друге, інвестиційне значення України обумовлюється її великим аграрним потенціалом для забезпечення продовольчої безпеки

регіону, а також вагомим науковим і науково-технічним потенціалом та розвинутою інфраструктурою. По-третє, великий внутрішній ринок та порівняно дешева робоча сила стимулюють виробництво товарів з меншими затратами.

Проте за обсягами іноземних інвестицій Україна значно поступається переважній більшості країн, що розвиваються. Хоча згідно даних американської дослідницької організації «EconomistGroup» Україна за інвестиційною привабливістю знаходиться в сьомому десятку країн світу [1], приріст прямих іноземних інвестицій за п'ять років знизився з 2,7% ВВП до 2,3% ВВП [2]. Інвестиційний клімат в Україні залишається непривабливим для іноземних інвесторів. Причинами цього є воєнний конфлікт між Україною та Російською Федерацією на сході та півдні держави; корупція в органах державної влади та управління; «тнізація» економіки; відсутність виваженої стратегії залучення іноземного капіталу у вітчизняну економіку; вже сформований негативний міжнародний інвестиційний імідж держави; низький рівень захисту прав та законних інтересів інвесторів. Все ж такі основними стримуючими факторами залучення іноземних інвестицій стали не військові дії і соціальне напруження у країні, а насамперед економічні чинники: нерозвиненість інституту приватної власності та фондового ринку; вимивання капіталу та прибутків із вітчизняних підприємств на користь пов'язаних іноземних компаній; низькі обсяги заощаджень, високі ставки за кредитами тощо, що призвело до скорочення обсягів залучення іноземних інвестицій та збільшення обсягів міжнародних кредитних зобов'язань. Подолання цих проблем сприятиме покращенню інвестиційного клімату України та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Також актуальним залишається питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів залучення іноземних інвестицій. На сьогодні в Україні інвестиційна діяльність регулюється багатьма нормативно-правовими актами, зокрема Законами України «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про захист іноземних інвестицій на Україні», «Про зовнішньоекономічну діяльність» і т.д., хоча вони не повною мірою забезпечують захист прав інвесторів в кризових умовах. Нестабільність українського законодавства є однією з проблем залучення іноземних інвестицій в економіку України.

На нашу думку, покращення інвестиційного клімату України можливо за умов:

- зниження рівня корупції та бюрократії в органах державної влади;

□ удосконалення правової бази шляхом внесення змін до процесуального законодавства щодо гарантування безпеки майнових прав;

□ продовження процесів реформування економіки та поглиблення співпраці з Європейським Союзом;

□ державної підтримки інвестиційних проєктів через надання податкових пільг.

Україна перебуває у фактично кризовому стані, коли на економіку сильно негативно впливає зовнішнє середовище, і подолати його можливо тільки за умов досягнення достатнього рівня конкурентоспроможності національного господарства. Це передбачає вирішення першочергових завдань переорієнтації економіки на розвиток високотехнологічних та наукоємних виробництв – для розширення експортного потенціалу та посилення конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках; модернізації традиційно вагомих галузей національної економіки – сільського господарства та металургії – задля забезпечення їх конкурентоздатності на світовому ринку. Сьогодні прямі іноземні інвестиції не відповідають зазначеним потребам модернізації економіки. Більшість інвесторів інвестують у галузі переробної промисловості, а також сферу оптової та роздрібною торгівлі та галузі, що не потребують довгострокових капіталовкладень і освоєння нових технологій, зокрема фінансовий сектор та сектор нерухомості. Україна приваблива для іноземних інвесторів галузями економіки, які приносять швидкий прибуток. Пріоритетом мають стати прямі іноземні інвестиції у розвиток високотехнологічних та наукоємних виробництв та модернізацію традиційних галузей: металургії, машинобудування, виробництва будівельних матеріалів та сільського господарства. Саме такі інвестиції сприятимуть стійкому та збалансованому розвитку, структурній модернізації національної економіки України, підвищенню рівня її міжнародної конкурентоспроможності.

Стратегічний розвиток України має бути спрямований на продовження проведення ефективних реформ щодо зміцнення вітчизняної економіки та підвищення її міжнародного іміджу. Зокрема, Україні слід зосередити значну увагу на зміцненні фінансових ринків, вдосконаленні судової системи, вирішенні конфліктів з країноу-агресором, подоланні корупції та бюрократії.

Література

1. EconomistGroup [Електронний ресурс]. – Режим доступу:м URL: <http://www.economistgroup.com>

2. Global Competitiveness Index [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Агафонова Г. С.** - доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н., доцент (м. Сєверодонецьк).
- Балацька О. Б.** - доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, д.політ.н., (м. Сєверодонецьк).
- Божко П. А.** - аспірант кафедри політології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (м. Харків).
- Бортніков В. І.** - професор кафедри політології та державного управління Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, д.політ.н. (м. Луцьк).
- Волянук О. Я.** - доцент кафедри політичних наук Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, к.політ., доцент (м. Київ).
- Донай Лукаш** (пол. Łukasz Donaj) – професор Познанського державного університету ім. Адама Міцкевича, доктор гуманітарних наук в області наук про політику (м. Познань, Польща).
- Жеребятнікова І. В.** - доцент кафедри філософії і політології Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат соціологічних наук, доцент (м. Харків).
- Карчевська О. В.** – доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н., доцент (м. Сєверодонецьк).
- Кореньков О. О.** – аспірант кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк).

- Коростельова Л.** - магістр політології, магістр права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).
- Літвін Л. А.** - доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н. (м. Северодонецьк).
- Матухно Г. Р.** - викладач кафедри політології та міжнародних відносин університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро).
- Михайлюк О. І.** – доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.і.н., доцент (м. Северодонецьк).
- Новакова О. В.** – професор Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, д.політ.н., професор (м. Київ).
- Одинцова Т. А.** – старший викладач кафедри загальних дисциплін Луганського національного аграрного університету (м. Харків).
- Павлова Л. І.** – завідувач кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н., доцент (м. Северодонецьк).
- Півнева Л. М.** – професор кафедри політології Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, д.політ.н., доцент (м. Харків).
- Пилипенко А. В.** - здобувач вищої освіти за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).
- Реука А. С.** - здобувач вищої освіти за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).
- Сімонян А. В.** – аспірант кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, помічник – консультант народних депутатів України, PR-менеджер (м. Київ).
- Сенатосенко В. О.** - здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності «Політологія», асистент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики

Маріупольського державного університету
(м. Маріуполь).

Стояновський О. Й. - аспірант кафедри політології та державного управління Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк).

Титаренко О. Р. – здобувач вищої освіти за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).

Фень Л. Г. – здобувач вищої освіти за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).

Шлемкевич Т. В. – аспірант кафедри політичних інститутів та процесів ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ).

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ	3
<i>Бортніков В. І.,</i>	<i>.....</i>
ІСТОРИЧНІ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗРОБЛЕННЯ ТЕОРІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ	3
<i>Новакова О. В.,</i>	<i>.....</i>
ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ ПРОЦЕСІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	6
<i>Карчевська О. В.,</i>	<i>.....</i>
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ: НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ	9
<i>Павлова Л. І.,</i>	<i>.....</i>
УКРАЇНА У СФЕРІ НОВИХ БЕЗПЕКОВИХ ЗАГРОЗ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	14
Секція 1 ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	17
<i>Агафонова Г. С.,</i>	<i>.....</i>
ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	17
<i>Балацька О. Б.,</i>	<i>.....</i>
ТРАКТУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ РОЛІ ПОЛІТИЧНОГО НАСИЛЛЯ В ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ	21
<i>Божко П. А.,</i>	<i>.....</i>
ОСНОВНІ ПІДХОДИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ...	25
<i>Волянук О. Я.,</i>	<i>.....</i>
АГІТАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: АНАХРОНІЗМ І РЕАЛЬНІСТЬ	28
<i>Łukasz Donaj,</i>	<i>.....</i>
ROK PREZYDENTURY W. ZEŁENSKIEGO - POLITYKA ZAGRANICZNA – WYBRANE KOMENTARZE	30
<i>Жеребятнікова І.В.,</i>	<i>.....</i>
РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	37

<i>Коростельова Л., Карчевська О. В.,</i>	
КОНФЛІКТ ПОВНОВАЖЕНЬ У СИСТЕМІ ВЛАДНИХ ВІДНОСИН: ПОШУК УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕЛІ ОПТИМАЛЬНОГО БАЛАНСУ	39
<i>Матухно Г. Р.,</i>	
МОДЕЛЮВАННЯ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ НОВОГО ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА ПРИКЛАДІ ВИБОРІВ ДЕПУТАТІВ ДНІПРОВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ	44
<i>Півнева Л. М.,</i>	
РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗДІЙСНЕННІ ПОЛІТИКИ ЗДОРОВ'Я: ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ.....	47
<i>Пилипенко А. В.,</i>	
ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ ЯК ДЗЕРКАЛО ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ	50
<i>Стояновський О. Й.,</i>	
ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ.....	52
<i>Сенатосенко В. О.,</i>	
ПОПУЛІЗМ ЯК ВИКЛИК ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ.....	55
<i>Шлемкевич Т. В.,</i>	
ІНФОРМАЦІЙНОГО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПОЛІТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	58
Секція 2 ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	62
<i>Кореньков О. О.,</i>	
СТРАТЕГІЇ БОРОТЬБИ США ПРОТИ МІЖНАРОДНИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	62
<i>Літвін Л. А.,</i>	
СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ У КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	67
<i>Михайлюк О. І.,</i>	
ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	71
<i>Одинцова Т. А.,</i>	
LANGUAUGE AS AN ASPECT OF GEOPOLITICA.....	72
<i>Карчевська О. В., Реука А. С.,</i>	
«М'ЯКА СИЛА» ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ	74

<i>Сімонян А. В.</i> ,.....	
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ РАД.....	80
<i>Титаренко О. Р., Карчевська О. В.</i> ,.....	
ПОЛІТИКА ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ: ВИКЛИКИ ТА НОВІ ОРІЄНТИРИ	82
<i>Фень Л. Г., Павлова Л. І.</i> ,.....	
МІСЦЕ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ІНВЕСТИЦІЙ: ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ.....	86
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	90
ЗМІСТ	93

Наукове видання

Збірник матеріалів
XIII Всеукраїнської
науково-практичної конференції
«МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

Технічний редактор *Т.В. Погорєлова*
Оригінал-макет, коректор *Т.В. Погорєлова*

Підписано до друку __.06.2020.
Формат 60×84¹/₁₆. Гарнітура Times.
Умов. друк. арк. 5,3. Обл.-вид. арк. 5,0.
Тираж 100 прим. Вид. № 3202. Замов. № 1(2019).
Ціна договірна.

Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса університету: просп. Центральний 59-А
м. Северодонецьк, 93400, Україна
e-mail видавництва: vidavnictvosnu.ua@gmail.com.

Надруковано:
Відділ технічного обслуговування СНУ ім. В. Даля
Адреса: просп. Центральний 59-А
м. Северодонецьк, 93400, Україна